

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Ճանճն ու ճանճերը

Մեր ամբողջ ժամանակակիցը լեցուն է եղած անհավասար ժամանակակիցներով, ջարդ ու կոտորածներով, սուժած ենք ռուս, կոտորակուած է մեր երկիրը ու կոտորակուած ենք մենք, փոքրացած է մեր երկիրը ու փոքրացած է մեր թիւը: Անհավասար կոնֆլիկտներու ժամանակակից յարմարութեան ենք, սակայն զսած ենք ձեռք ըսելու, որ «Պարտուած ենք, բայց յաղթած ենք բարոյապէս...», այնքան ընտելացած ենք ժամանակակիցներուն, որ անոնցմով զոհի լուսադասակ չիման ենք ու զարդարած մեր գլուխները, այնքան բնական է եղած մեր ժամանակակիցը, որ նոյնիսկ բանաստեղծը ըսած է « մեր ..ժամանակակիցն անգամ ունի հոյակապութիւն...»:

Պարտութեան հոյակապութիւնը անհասկնալի է ինծի համար: Կը հոյակապանամք, երբ կը յաղթենք, կը սխրիմք, երբ կը ժամանակակից: Իսկական յաղթանակներ քիչ ունեցած ենք, սակայն անոնցմով արժանաւորապէս հոյակապացած ենք ու մեր երեխաներն ալ դաստիարակած ենք անոնց ոգիով: Սարսառապէս, Նեմեսիս գործողութիւն, Արցախի ու Հուլիոսի ազատագրում, եւ վերջապէս՝ այս օրերու Արցախեան ժամանակակիցը:

Օրը-օրին արտաքին կը հետեւեալին իրադարձութեանց ու մեր արտերը թունդ կ'ըլլին ամէնօրեայ մեր յաղթանակներով: Այնքան խօսքի հետ փաստեր կային, թիւերը կը խօսէին, ուր թեւեւ մի Եւրոպայի բանակին ժամանակակիցը ակններէ կ'ըլլար:

Կենսագր Արցախ, կենսագր Հայաստան, կը բարձրացնենք զինի բաժակները ու կը խմենք կենացը մեր յաղթական բանակին եւ կը խոնարհինք նահապետներու սխրալի անձնագրոստեանց առջեւ: Ու, յանկարծ, Տասներորդ բաժակը մեր արտերուն չսարած, կը նկատենք որ ՏԱՆԸ մը ինկած է զինի մէջ...

Ի՞նչ է ժամանակը: Կըսուի, որ ժամանակը անազնագիծի զինուորներուն մէջ լուրեր տարածողներ եղած են, թէ անիմաս է այս «չինծու» ժամանակը, անիմաս է վասն ոչինչի զոհուիլը, անիմաս է զոհուիլ ըլլալ եւ խնայել իրենց կեանքը եւ այլն: Կազմակերպութեան չարանեցողութիւն, համագորդակութեան անութեան:

Արդէն շարք մը առաջ ալ լուր տարածուեցաւ, որ ձեռքաւորուած է նախկին բարձրաստիճան տղայ մը, որ լրեստութիւն կ'ընէր Ասրիոյ մէջ հաշտուիլը...

Գինի գաւաթը ձեռքս, կը բարձրանայ: Ճանճը թունաւոր է: Հայեր ջան, մենք իրաւունք չունինք լիարժէք ուրախանալու: Ինչո՞ւ ամէն անգամ անողորմ թանկ մը միջոց խառնուի մեր գինիին: Մի ըսէ՛ք, որ բոլոր ժողովուրդներուն մասն ժողովուրդ ենք, ամէն սեղ լաւ ալ կայ, վասն ալ. ամէն սեղ հայրենասէրն ալ կայ, հայրենասէրն ալ. դրամը ողջ մնայ:

Ո՛չ, մենք բոլորին մասն չենք, բոլորին մասն ըլլալու չենք: Երկրային դրախտի սերն ենք, այն օրէն, ուր Նոյը նախ իջաւ Արարատէն ու իջած սեղը կոչեց ՆԱԽԻՉԵՒԱՆ, ապա որք ճնկեց, խաղող հասցուց, զինի քանդակ ու հողը մեզի յանձնեց, որպէս աստուածային աւանդ խնամելու, գեղեցկացնելու եւ ժամանակակիցը համար: Դարերէ ի վեր, ի զին գոհողութեանց, մեր արիւնքով որոգեցինք մեր հողը՝ դէն դնելով մեր դրախտը ռեզնակոյ դարձնել հանդիմանողներուն: Ու կը բարձրանանք մեր ոգիով: Վայ անոնց, որ կը փորձեն մեր հողը անել, հազար վայ բոլոր անոնց, որոնք այս հողէն սնան են, անոր բարիքները վայելած են ու թէ՛ անցեալին եւ թէ՛ այսօր կը փորձեն կոնակ դարձնել մեր սրբութեան եւ թեմանիին ծառայել:

Ինծի համար զինի թափելն ու նոր բաժակ մը զինի լեցնելը դիւրին է, սակայն մեր յաղթական տարածութեանց անիւր ժողով փորձողներուն հաշտուիլը ինչպէս ժամանակակից մարտի: Կարծես չէր բաւեր թեմանիին հրեանկոծումն ու հասցնելը անեղները Սեփականակերտին, Հուլիոսն ու միւս փառանքներուն ու գիւղերուն, կարծես չէր բաւեր մեր հարիւրաւոր լուսաւոր երիտասարդներուն նահապետութիւնը, հազարաւոր սգաւոր մայրերն ու հարսերը, խորներն ու եղբայրները, դէռ մանկութեան համը չառած որբուկները: Ու այս բոլորով հանդերձ ու անոնց ի զին կերտուած յաղթանակի բաժակին մէջ որպէս ճանճ միջոց ինչպէս, յաղթանակի բաժակին վրայ մուր միջոցի քան ինչպէս մորտաբանութեան ճանճերը:

Ճանճատարները ժամանակ, մեր Կարգեր, մարտեցի՛ք միջավայրը եւ բարձրացուցէ՛ք յաղթանակի բաժակը:

Նե գնալու սեղ չունենք

⇒1 Ֆրանիացի խորհրդարանականներից ոմանք բարձրացնում են Ֆրանսիայի կողմից Արցախի հանրապետությունը ճանաչելու խնդիրը՝ հնարավոր է Ֆրանսիան ճանաչի Արցախը, եւ նրան հետեւելով՝ մի երկու դեպքում էլ ճանաչեն: Ու այսպէս ողջ օրը ողջ հայ ժողովուրդն անկասկածաբար վերջին անգամ սուրբեցնում է լրահոսի հետ, սղասելով լավ լուրի՝ ռազմաճակատից բեկման, միջազգայիններից՝ մարդասիրութեան...

Ռուսաստանի ուղղությամբ դեռ հույսը չի մարում, հայերս սղասում ենք դաժնակից այդ երկրի ավելի գործնական մասնակցության՝ հրադարարի ժամանակահատվածում գործին, չմայած ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովի շնորհիվ թուրքիային Ռուսաստանը ռազմավարական գործընկեր է անվանում, թե բա՛ ռազմավարական դաժնակից չենք, ռազմավարական գործընկեր ենք: Ե, ի՞նչ տարբերություն:

Լավրովն իր վերջին հարցազրույցով, որին, ի դեպ, հաջորդեց վարչապետ Փաշինյանի ուղերձը հայությանը, ժամանակակից նաեւ այն միջոց, որ հայ փառապետները ժամանակակիցն հնարավորություն էր տալիս միմյանց մեղադրել Արցախը ծախելու, հողերը հանձնելու մեջ, հասկապէս նախորդ կառավարողներն էին մերկա կառավարողներին մեղադրում դրանում:

Վերջացավ այդ բոլորը, հասկացա՛ք, ընդդիմադիրներ ու ոչ ընդդիմադիրներ, այդ մի գործիցից էլ զրկվեցի՛ք միմյանց մեղադրելու, քանի որ Լավրովը, որպէս հակամարտության փառապետ լուծում, հիշեցրել էր նույն Միմյանի խմբի համախառնագիտերի առաջարկները, որոնք ըստ նրա՝ միտք եղել են բանակցային սեղանին ու հիմա էլ կան. ահա՛ հայկական զորքի դուրս բերում հինգ ազատագրված շրջանից, այլ խոսքով՝ այդ շրջանները վերադարձվում են առաջին փուլով, Հայաստանի ու Արցախի միջուկ հուսալի կառուցիչ ժամանակակից, իսկ կարգավիճակը կորուսի ավելի ուշ, մյուս երկու շրջանների վերադարձին զուգահեռ: Խաղաղապահների թեզն էլ կա՝ հիմա արդեն վերածված ռազմական դիտարկների վերահսկողության: Սա համարյա սխրահռչակ «Լավրովի ժամանակ» է, ,

Ինչ ժամանակակից Հայաստանը Լավրովի թափանցիկ ակնարկին: Հետեւեց վարչապետ Փաշինյանի ուղերձը հայությանը, որով Լավրովին ասացինք՝ «ոչ»: Հիշեցնելով Ալիեւի ժամանակակիցն ու ժամանակակիցները բանակցային երկարամյա գործընթացում՝ ուղերձում ասվում էր

«Այդ ժամանակից ելույթները հետեւյալն էր. անհատապէս Արցախեանին հանձնել 7 տարածքներից 5-ը, ներկայացնել մնացյալ 2 տարածքները հանձնելու կոնկրետ ժամանակակիցայց եւ արձանագրել, որ Լեռնային Ղարաբաղի որեւէ կարգավիճակ՝ ժամանակակից Արցախի կարգում: Ընդ որում, Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի ճգնաժամը որեւէ ժամանակահատվածում կառուցիչ կառուցիչ մեջ չդրուի ինչպէս սարածքների հանձնման ժողովուրդի հետ: Այսինքն, տարածքներ միջոցի հանձնվելին ոչ թե կարգավիճակի, այլ խաղաղության դիմաց՝ հակառակ դեպքում Արցախը սղասնում էր ժամանակակիցը, որ բանակցային այս բազան ստացել էր որպէս ժամանակակից, կամ ավելի ճիշտ՝ բանակցային հանգրվան, ըստ ելույթի, հրաժարվեց մասն ձեռով

հարցի փնտրումից, որովհետեւ՝ դա անընդունելի էր»:

Դա, փաստորէն, փուլային լուծումն է, որին հայերս միտք դեմ ենք եղել: Մենք այդպիսով հրաժարվում ենք այդպիսի լուծումից եւ կռվում ենք: Մոսկվան հավանաբար վերջին անգամ սուրբեցնում էր հաստատակարարությունը, ու մեր ժամանակակիցն է նրան՝ դա մեզ համար ընդունելի չէ, դա սանում է Արցախի կորուստն եւ սղասնալիք է բուն Հայաստանի անվանազրոյթանը:

Ու հիմա մենք փան օր արդեն կռվում ենք, ռուս գոհեր ունենք, կռվի դաժնում կորցնում ենք ռուս դեմքերում սերունդ դեռ չթողած երիտասարդությանը, իսկ

դային տարածքի ժամանակակիցութեանց, մեկուսեցնել ՌԴ ժամանակակիցն նախարար Հոյակապէս է զանգում թուրքիայի, Արցախեանի ու Հայաստանի գործընկերներին, խորաթա անում: Հունամիտք դադարը, որ ձեռք էր բերվել Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ Արցախեանի արտաքին գործերի նախարարների համադրույթանից, այդպէս էլ չգործեց, Արցախի՝ դեպի Հայաստան նայող սահմաններում ժողովուրդաբար թե՛ հրեանկոծություն է, արդեն փան օր մարտի դաժնում մնացած զոհերի ժամանակակից կարող է տարածքը կոտորելի գոհի դարձնել նաեւ:

Իսկ մեր տղաները, մեր զինուոր մե-

նակ, կյանքի գնով կատարում ենք սանդղակի առաջնադասը: Բոլոր դեմքերում՝ զինադարարի հարցն էլ ոչ թե Արցախեանի հետ է լուծվելու, այլ թուրքիայի, Ռուսաստանը, փաստորէն, նրա հետ մեզ է ժամանակակից:

Թուրքիան նաեւ իր դիվանագիտական հնարավորությունները կսկսի բանեցնել՝ խառնվելով հակամարտության լուծմանը: Մեր բարեկամ երկրները միջազգային հարթակներում մեզ է օգնեն մեզ՝ աղաքակցելու թուրքիայի մասնակցությունը այս օրերի ժամանակակից, ու թույլ չսան թուրքիային՝ ներգրավվել բանակցային գործընթացում, մասնավորապէս որ հայկական կողմը բազմաթիւ սի ու բազմաթիւ աղաքակցներ ունի ձեռքի տակ:

Իսկ մինչ այդ՝ մեր երիտասարդությունը կռվի մեջ անօրինակ սխրանքներ է գործում՝ թվով ու զինեցնելով գերակա թեմանու դեմ ամենամասնապէս ռազմական հնարներ բանեցնելով, բայց եւ կյանքը տալով: Մեր բոլորի արտերը բարակել են՝ մեր լույս զոհերի ժամանակակիցներն իմանալով, անգամ նրանց ազգանունները կարդալիս ենք հուզվում: Միեւնույն ժամանակ թուլանալու իրավունք էլ չունենք՝ ամբողջ աշխարհի հայությունը մեզ է բանեցնել իր բոլոր, զոհ հայկական հունարները՝ մեր հայրենիքին սղասնապող վստահ չեզոքացնելու համար: Ուրիշ ժամանակ գլուխ գոլում ենք, չէ՞, որ հնարամիտ ենք, այս ենք, այն ենք, ողջ մերուժը մեր մեզ է դնենք, նահանջելու սեղ չունենք, ավելի ժամանակակիցն զգամք բոլորս եւ ամեն մեկս կատարելով համար հայրենիքում եւ սխրանքում, թիւնում երկրի անվանազրոյթանն է:

Հ.Գ. Երեկ, օրվա վերջում Ռուսաստանի ԱԶՆ ներկայացուցիչ Սարիա Չախարովան հրադարարի ռեժիմի վերահսկման մեխանիզմների հասկացման համար Հայաստանի եւ Արցախեանի զինվորականների համադրույթանից էր խոսում: Հուսով էր, որ այդպիսի մեխանիզմներ կգործարկվեն: Բայց՝ վերջ մեր ժամանակ փուլային կարգավորման քաղաքական որոշում: Տո լավ, է:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Ճակաս ու թիկունք՝ ուղիղ գծով միացված

Պատերազմի օրերի հաշիվն արդեն կորցրել են: Արդեն այնքան են սառնապիտ, քան դարձել, որ զոհված զինվորների ծնված սարքավորման մեջ սարքերն ունենում են 25-26 տարեկաններին համարում են որոշ չափով կյանք ամրացնող, որովհետև նրանց համեմատում են 18-19 տարեկանների հետ:

Բանկոմասի առաջ մի քանի կանգնած՝ Եվրոյի այսուայնկողմ է նայում՝ գումարը բռան մեջ դնող սեղմած:

-Աղջիկ ջան, մի բան խնդրեմ էլի: Թուշակա հանցի՝ 57.000 դրամ: Հիմա ո՞նց ուղարկեմ զինվորիս,- մի երիտասարդ աղջկա առաջը կտրելով՝ նրան դիմեց քահանայի:

-Տասի ջան, զինվոր ունե՞ր քան պատերազմում, ձեր թոռնիկն է՞,- հարցրեց աղջիկը:

-Բոլորն էլ իմ թոռնիկներ են, բայց ջան, բոլորն էլ իմ զինվորն են, մեռնեն իրենց կյանքին: Իմ հարազատ թոռնիկները Հայաստանում չեն ամուսնացել: ...Խոսքով ենք ընկնում, աղջիկ ջան, գործը մնում է, դու ասա ինչնեմ՝ էս փողը ո՞նց ուղարկեմ զինվորիս:

-Բա դու ինչո՞վ ես ամուսնացել, քահանայի ջան: Ուրիշ եկամուտ ունե՞ս,-հարցրեց աղջիկը:

-Ենթան բանկա ունեն փակած, հերթով կբացեմ-կուտեմ: Դու իմ մասին մի մտածի, արի գնամ բանկ, էս փողն ուղարկեմ, գործից գցում ես ինձ,- ցատկեղեն քահանայի աղջկա ձեռքից փախելով:

Նույն օրը սկսեցին քահանայի համացանցը թողնել տալ: Արցախում զոհված 19 տարեկան Նարեկ Սարգսյանի հուղարկվածությունից ծնողները վերադարձել են ու տունը թափանցած գտել: Հիմա թափանցողներին գող անվանեմք ու վե՛րջ: Նման դեպքերի համար մեք հային էլ ենք թուրք ասում, որովհետև այդ բռն իր ամբողջ բովանդակությամբ արտահայտում է անհավատարմությունն ու արգահատելիքն, որ կարող է գոյություն ունենալ երկրի երեսին: Գարեգին Նժդեհն է ճիշտ ու դիպուկ բնորոշումը սկսել դեռ 70-80 տարի առաջ՝ ասելով. «Ամեն ազգ իր սակամուն ունի, բայց հայի սակամը ոչ մի ազգ չունի»: Հայի սակամը՝ Նարեկ Սարգսյանի տունը սակմունքն է արել, անգամ նրա «կասար» ջարդել ու մանրադամները տարել:

Նույն օրը՝ զարգացող լուրը սարածվելուց զուգահեռ, համացանցն իր անհամ ու անգույն, սուր ու բութ գրառումներով հանդերձ՝ մի վայրկյանում ոգեղենացավ, մարտադրվեց թափափափախար Սեւակ Ավանեսյանի «Կռուկներով»: Նա նվագում էր Շուշիի հրթիռակոծված Սուրբ Ամենափրկիչ Ղազանչեցոց եկեղեցու ավերակների մեջ՝ ի հեճուկս բարբառու անասվածների, ի հեճուկս հայի սակամի:

Ինչո՞ւ մեր դասերը մեր արցախյան բանակցությունների գնալիս այսօրվա

հզոր ու խոսուն փաստերն իրենց հետ չեն տանում: Երբ համացանցում հայտնվեց Սեւակի «Կռուկներով», նույն միջոցին բոլորը հետևում էին Լավրով- Մնացականյան հանդիմանը, դրանից առաջ սեղի ունեցած ասուլիսին, որին ներկա էին միջազգային սանյակ լրատվամիջոցներ: Երանի թե ԱԳՆ մամուլ փարսուղարը մեր արտադրամասերի հեռախոսին ուղարկեց Սեւակ Ավանեսյանի ելույթի տեսագրությունը, ու Չոհրաղ Մնացականյանը բոլոր խոսքերի ու կոչերի փոխարեն ներկաներից մեկ ռոտե ուժադրություն խնդրեց ու ցույց տվեց Ամենափրկիչի ավերակներն ու այդ մտայն, ահասարսուռ միջավայրում «Կռուկներով» նվագող թավջութակահարին: Ասածս ռոմանտիզմ չէ, ոչ էլ միամտություն: Թուրք-ադրբեջանական ագրեսիայի ու ահաբեկչության հակադրակներն օգտագործելով էլ կարելի է դիվանագիտություն բանեցնել: Աստիճանի ուժադրությունը հենց այսօրվա զգայացումն իրողություններով էլ կարող ենք գրավել: Եթե հրեաները կարող են Հոլոկոստի թանգարանը ստեղծել՝ խորին մթության մեջ՝ առաստաղին, միլիոնավոր մանր լույսեր արձակելով, մեկնաբանելով, թե այդ լույսերից յուրաքանչյուրը Հոլոկոստի զոհերի մարած կյանքերն են ու դրանով անցյալի ազդեցությունը արցունքով կարող ենք օգտագործել, հասկալիս որ ճիշտ ենք ու ժամանակն է: Այդ տեսանկյունից ոչ թե կմնա սոցցանցերի հայ համայնքի ստանդարտ սիրություն, այլ դուրս կգար ավելի լայն օրհանակներ, ասուլիսը լուսաբանող միջազգային լրատվամիջոցների ուժադրության կենտրոն կհայտնվե:

Այս օրերին ադրբեջանցիներն ամեն միջոց օգտագործում են՝ արդարացնելու իրենց ռազմական գործողությունները՝ Հայաստանին ու Արցախին ահաբեկիչ

միջակավորելով: Նրանց օտերային երգիչ Յուսիֆ Էյվազովն է անգամ իր հազարավոր հետևորդների բանակն օգտագործելով՝ հայաստացիներին փարսում: Սա այն նույն Էյվազովն է, որը ազգայնամոլական հերթական դրսեւումը չբացրեց, երբ այս տարվա հունվարին հայաստանեցի, թե հրաժարվում է Դեպի-Երևան օտերային երգելու Բուզան Մանթաշյանի հետ միայն այն դասառնով, որ նա հայ է:

Այստեղ՝ թիկունքում, թիկունքում ամուր տակտիկ, թիկունքում ճիշտ փարսություն կատարելով ենք կարողանալու ռազմի դասուն հաղթել: Երբ հաղթենք թիկունքում, կհաղթենք նաև բուն ճակատամարտում:

Իսկ թիկունքում սկսվել են խժոժությունները, սկսեց «իմ» ու «քո» անել: Յուրայինների՝ սոցիալների, եւ օտերների՝ սեւերի բաժանարար գծերը վաղուց էին ֆաշվել, բայց պատերազմի առաջին տասն օրերին դրանք կարծես ջնջվել էին, բոլորը միասնական, մի բռունցի էին դարձել: Սակայն հանդուրժողականության երանգի մթնոլորտում դառնալու եւ հաղթելու ձգտումներն սկսեցին ընկրկել. մեկ էլ հանկարծ թիկունքում լուրեր հասնեցին, թե իբր մարտի դասուն դավաճաններ են հայտնվել, դասալիքները փախչում են, թե իբր իշխանություններին սկսել են սեւացնել ու դաժանաբանել՝ Նիկոլը հողերը ծախել է, փախել:

Այս մի հարցնող լինի՝ ո՞վ է հիմա սեւ ու սոցիալ սարանջանում, ո՞վ է հիմա Նիկոլ, Պողոս, Սերժ, Քոչարյան հիշում: Մարդկանց կյանքը գլխավոր շարժ է եկել, ոչ միայն հայկական երկու դասությունների, այլև ամբողջ սարածառջանի ու աշխարհի վաղվա օրն է մազից կախված, հենց հիմա գերտերությունների՝ իրար դեմ ճակատամարտելու, իրարից սեփական վրեժը հանելու բեռն են գցել

մեր 18-19 տարեկան զորքի ուսերին, ու նրանք անմոռունջ սանում ու կռվում են: Ինչպե՞ս է ձեր լեզուն դասուն դավաճան ու հայրենասպան հակահիշակները ձեր հորինած խաղի մեջ գցել ու օտերները, դասունները:

Ադրբեջանին հաղթելու ելքերից մեկն էլ այդ երկունքներին դասունություն մտցնելն է: Առանց այդ էլ Ադրբեջանում արտողները դժոխի են իշխանություններից, Ալիեւի աթոռը մազից է կախված: Ալիեւից չափազանց դժգոհ են նաև թալիպները, ուղիները, թաթարները, լեզգիները, որոնց այս օրերին առաջնագիծ են ֆեյ: Մեր խնդիրը դեռ էլ լինի բազմաթիվ ազգերի, նաև ընդդիմության ու հանրային խռովարարների ձեռքով մասնատել, դասակարգել, ջլատել Ադրբեջանի ներառական համակարգը, Ադրբեջանին սրամարտել իր իշխանության դեմ: Իսկ մեք ամեն գեմ գործարարում ենք մեզ ու մեր երկիրը դասակարգելու, մասնատելու համար: Այսօր համախառնված, իրար համար կյանք ու հոգի չխնայող մարդկանց մի անառողջ, միջոց ձեռք սրամարտում է միմյանց դեմ, դասունները թիկունքը փորձում փորել: Առանց այն էլ մարդիկ դուրսագրգռ են, էնդոցինալ. սարքերն ու հաջողության հասնելն այնքան հեշտ է:

Սորից արագացվեց, որ դասունությունը կրկնվելու սովորություն ունի: Հարյուր տարի առաջ՝ նույն այս օրերին, հայ ժողովուրդը կենաց ու մահու կռիվ է սկսել թուրքերի դեմ: Լվկված, եղբունազարկ հայության փոքրամեծի դեմ՝ կու՛տ ու կու՛տ, հայի արյամբ արբած, դասակարգիչներ ու թուլեկիկներ իր քաղցրությամբ սնվող թուրքերին: Բոլորեկներն ասանները սրած սղասում էին Հայաստանի դասունությանը: Այդպես էլ եղավ: Հետո հայսնի է դասունությանն ու բոլորիս:

Հարյուր տարի առաջ էլ էին այս օրերին աշխարհաբախական սահմանագծերի հարցերը վճռվում, այսօր էլ: Բայց այսօր դասուններն ավելի հուժկու է, աշխարհաբախական նոսրաններն ու ախորժակներն ավելի մեծածավալ ու զագանաբար: Եվ այս օրերին փորձելով դրսուր ջրում ձուկ որսալ, մեկի հաշվին մյուսին մեծարել, դասունները կենսամիջին մեկին դափնիներ շալկել, մյուսին՝ դավաճան միջակավորել, մեղմ ասած՝ անբարոյականություն է: Թիկունքում ու ճակատն ուղիղի գծով են կապված: Երբ թիկունքից հարվածում են, ճակատի վրա ենք ընկնում, երբ ճակատից են հարվածում թիկունքի վրա ենք ընկնում:

Այնպես չանենք, որ սիմվոլիկ լինենք մեջքերը բերել Համո Սահյանի իմաստուն խոսքը եւ ցավով արձանագրենք նրա ձեռնարկությունը. «Խաղաղ ժամանակ երկիրը ղեկավարությանն է, դասունները ժամանակ անունը դնում են հայրենիք ու հանձնում ժողովրդին»:

Առաջընթացի ճանապարհին

Նորամուծության եւ ձեռնարկության ազգային կենտրոնի գիտատեխնիկական գրադարանը 2020թ. սեպտեմբերի 25-ին կազմակերպել էր «Ավանդադրված գիտական աշխատանքները գիտատեխնիկական գրադարանում» խորագրով օնլայն ժողով, որը նվիրված էր գիտական, գրող, հրատարակչական, մի քանի գրքերի հեղինակ **Ստեփան Պաղիկյանի** կողմից ՆՁԱԿ-ի գիտատեխնիկական գրադարանում ավանդադրված՝ «Գյուլնի ֆաղափի էներգետիկայի դասունությունը» մենագրության, «Երեւանի ՋԷԿ-ի արդի վիճակը եւ զարգացման հեռանկարները», ինչպես նաև «Հրազդանի ՋԷԿ-ի արդի վիճակը եւ զարգացման հեռանկարները» գիտական աշխատանքների ներկայացմանը: Ներկաներին ողջունեց եւ մի-

ջոցառման մասին ներկայացրեց ՆՁԱԿ-ի գիտատեխնիկական գրադարանի ղեկավար

Լեւոն Ղարիբյանը: Ս. Պաղիկյանը խոսեց Գյուլնի ֆաղափի էներգետիկայի դասունության, է-

լեկտրակայանների, ինչպես նաև ջերմամասակարարման համակարգերի վերաբերյալ կարելու դասունական տեղեկությունների, Երեւանի եւ Հրազդանի ՋԷԿ-երի վերաբերյալ դասունական սլայդների, արդի վիճակի եւ զարգացման հեռանկարների մասին: Հեղինակը ներկայացրեց նաև կատարված այն վերլուծություններն ու առաջարկությունները, որոնք հնարավորություն կտան ճշտել վառելիքի էներգետիկ ռեսուրսները՝ նոսրացնելով բնադաշտային խնդիրների լուծմանը: Բանախոսը միջոցառման ընթացքում կարելուց նաև գիտատեխնիկական գրադարանի կողմից իրականացվող «Գիտական աշխատանքների ավանդադրում» ծառայությունը, որը հնարավոր-

ություն է սալիս հեղինակներին դասունները օրենսդրությունից բխող իրենց իրավունքները, հրատարակչական դարձնել գիտական ձեռագիր աշխատանքները: Վերջում Ստեփան Պաղիկյանը դասունները ներկաներին հետաքրքրող հարցերին, խոսեց իր առաջին ծրագրերից: Մասնակիցները ծանոթացան գրադարանում ավանդադրված գիտական աշխատանքների ֆոնդին, նոր գրականության ցուցադրություններին եւ «Գիտական աշխատանքների ավանդադրում» ծառայության մանրամասներին: **Ստեփան ՊԱՂԻԿՅԱՆ, Հայկական էներգետիկական ազգային կենտրոնի գիտատեխնիկական գրադարանի ղեկավար**

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Ղարաբաղյան հակամարտությունը ողորդել է համաշխարհային մամուլի էջերը ինչպես երբեմն արանից առաջ, որովհետև այս անգամ գերտրոնյաններն են անմիջականորեն ներգրավված՝ ճգնաժամը հասցնելով միջազգային մակարդակի:

Երկար ժամանակ հակամարտությունը ստեղծված ճգնաժամ էր համարվում՝ ստեղծված խորհրդային Միության փլուզման հետևանքով: Համաշխարհային մամուլը ունի իր դարձակները եւ նախաբանադրությունները: Որեւէ միջադեպ, դասերազմ կամ ֆալսիֆակտ գարգացում դեմ է անցնի այդ նույն դիրքային միջով: Ղարաբաղյան ներկա դրությունը, բացի բուն հակամարտությունից, ներառված են նաև Թուրքիան եւ Ռուսաստանը: Լրագրողներն արդեն որոշակի բնութագրական ձեւակերպումներ են որդեգրել: Արեւմուտքում Թուրքիան դեմ է ներկայացվի նրա սահմանը լուսի մերժ, ուսի անհրաժեշտ է գտնել արդարացումներ նրա գործողությունների համար, ինչքան էլ դրանք սուր կամ անօրինական լինեն, որովհետև Թուրքիան ՆԱՏՕ-ի «վսահված» դաժնակն է:

Մյուս կողմից, Ռուսաստանն ու իր դեկավարը դեմ է սառը վերաբերմունքի արժանանան, որովհետև արեւմտյան մամուլի բառադարձում նրանք ունեն իրենց նկարագրությունը՝ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը բռնադատ է, որն իսկապես է ֆայթվող մի կայսրության վրա:

Քանի որ այս երկու դեպքերում Թուրքիան դերակատարություն ունեն դարաբաղյան դասերազմի դասերազմի մեջ, աղա նշված նախադասումները սովոր են գտնում դասերազմի իրական դասառնների վրա:

Բայց հակառակ այս փառացած նախադասումներին, իրադրությունը կարծես փոխվում է, եւ նախագահ Էրդողանն ու Թուրքիան, իրենց դասերազմական մղումներով եւ Օսմանյան կայսրությունը վերականգնելու ձգտումներով, նրա դասերազմ են, որ այդ փոփոխությունը կայանա:

Հնարավոր չէ մեկ հոդվածի սահմաններում լուսաբանել բոլոր լրատվամիջոցների կամ դրանց մեծ մասի գրությունները, բայց կարծում ենք բավական կլինի ներկայացնել դրանցից մի փոքր մտնեցումը դարաբաղյան դասերազմին՝ զարգացող սալու համար ստեղծված հանդիմանումը մթնոլորտի մասին:

BBC-ի լուսաբանումներն այն տղավորությունն են թողնում, որ հեռարձակվում են British Petroleum-ի անմիջական գլխավոր վարչության կողմից: Նավթային լուսաբանումը ու արխայան Էնդրուի սովորային ներդրումները Ադրբեջանում հսկայ նմարվում են հաղորդումներում: Տողերիս հեղինակի իմացությամբ, BBC-ն ընդամենը մեկ անգամ է դասերազմը ներկայացրել Աստիանակերտից, որտեղ լրագրողը փորձում էր թարգմանել ֆաղափային բնակչության վրա արձակված ադրբեջանական ռումբերից: Մնացած սեղեկությունները

լրագրողը հաղորդում էր Ադրբեջանից կամ Թբիլիսիից՝ Վրաստանից, որ հսկայ ադրբեջանական կեցվածք ունի:

Մինչ BBC-ի լրատվությունները ներծծված էին նավթով, հաճելի էր Sunday Times-ի հոկտեմբերի 11-ի համարում կարդալ Դոմինիկ Լոուսոնի (Dominic Lawson) «Թուրքիայի խաղը մահացու է, եւ Ջոնսոնը շատ լավ գիտի այդ մասին» վերնագրով հոդվածը:

Այս հոդվածը կարելի է ոչ միայն այն առումով, որ արդար է վերաբերվում հայկական կողմին, այլ որովհետև այն լրագրողական ազնվությամբ է գրված: Լրագրողներից շատերը անհրաժեշտ ջանասիրությամբ չեն ուսումնասիրում իրենց թեմայի դասերազմը, սկզբնաղբյուրը, եւ ծածկելու համար իրենց սգիտությունը՝ փորձում են ներկայացնել կեղծ անկողմնակալության մոտեցում: Այստեղ է, որ

թյան լռությունը անթափ է»: Աղա եզրակացում է հոդվածը՝ առաջ ֆալսիֆակտ հետեւյալ երեք հարցերը. (ա) «Էրդողանը ճիշտ այն մարդն է, որին բրիտանական կառավարությունը դեմ է մասկարարի հավելյալ գնման, (բ) ի՞նչ է զգալու վարչապետը, եթե այդ գնմանը օգտագործվեն կոտորելու համար ավելի շատ հայերի, եւ (գ) ի՞նչ է ասելու իր աղուդադը»:

Նրբերանգներ նկատելի են նաեւ իսրայելական մամուլի էջերում: Պետական գործիչներ եւ մեկնաբաններ, որոնք սերում են Ողջակիզումը վերադարձներից, արդեն իսկ ամոթի զգացում էին աղուդ, որ կառավարությունը դասերազմի ճանաչել դեռ Հայոց ցեղասպանությունը: Այժմ վիրավորանքը կիսիության աստիճանի հասցնելով՝ Նաթանյահուի կառավարությունը մահաբեր գնման է մասկարարում

նավարությունը այդ ընկերությունը թեթեւակի կոտորել էր: Մեկ այլ հոդված նույն «Ջերուսալեմ փոստ» թերթում դասերազմում էր նախորդ գրությունը, սեղեկացնելով. «Թուրքական կառավարությունը կարգադրել էր, որ նախ մեղիա ոլորում հայտնվի այն լուրը, որ «ահաբեկիչները» համագործակցում են Հայաստանի հետ, հնարավոր մի աղաբեկեղակություն՝ ֆողարկելու համար թուրքական ներխուժումը, իսկ հետո խախտել էր Ադրբեջանի սեղեկների 27-ին հարձակվելու Լեռնային Ղարաբաղի վիճելի սարածի վրա»:

Իր հերթին «Times of Israel» դասերազմում իր հոկտեմբերի 12-ի համարում տղադրել էր ցեղասպանագետ դոկտ. Իսրայել Չառնիի կարծիքը, որի վերնագիրն անչափ խոսում էր՝ «Իսրայելը ԱԹՍ կվաճառե՞ր Հիսլեյրին»:

Ֆրանսիական «Le Point» շաբաթահանդեսը, սակայն, հինգ ծավալուն հոդվածներով ներկայացրել է սարածաբանի դասերազմը: Ֆրանց-Օլիվիե Գիզերտի խմբագրականը վերնագրված էր՝ «Կարելցանի հայերին եւ անթափ՝ Էրդողանին»: Առաջին դասերազմում հոդվածագիրը Էրդողանին բնութագրել է որդես Միջերկրականյան դասերազմի հրձիգի, նշելով, որ «շատ մեծ նմանություն կա Ադոլֆ Հիտլերի եւ Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի միջև»:

Հարցին վերաբերող վերջին հոդվածը սուրադրել է լրագրող Մաֆա Սվալյանը: Վերնագիրն է՝ «Եթե Ղարաբաղը ընկնի, հայ ժողովուրդը կենթարկվի Ցեղասպանության»: Էրդողանի խաբկաններն ու արկածախնդրությունները օգնում են արեւմտյան լրատվամիջոցներին հակամարտությանը

Համաշխարհային մամուլը վերջապես նկատում է արցախյան դասերազմը

Իսրայելական մեկ այլ դասերազմում՝ «Arutz Sheva» (Իսրայելի ազգային լուրեր) անվանումով, հոկտեմբերի 12-ին խմբագրական էր հրատարակել հետեւյալ վերնագրով. «Քաջարի հայերը խիզախության դասեր են տալիս վախկոտ Արեւմուտքին»: Հոդվածի վերջում կոչ էր հղված Կանադայի մամուլ արեւմտյան երկրներին՝ դադարեցնելու գնմի վաճառքը Թուրքիային եւ ճանաչելու Ղարաբաղի ինֆիլտրանությունը:

Գերմանիայում «Bild» եւ «Zeit» թերթերը թեթեւ կատարություն էին տղադրել: Առաջինը Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հետ հարցազրույց էր անցկացրել, իսկ երկրորդը՝ ադրբեջանցի վերլուծաբան Բախսիար Ասլանովի հետ: Վերջինս նշել էր, որ ադրբեջանական կողմը չի վստահում Ռուսաստանին, բայց եւ այնուդեպ չի էլ ցանկանում օտարել Մոսկվային:

Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնը շատ ակտիվորեն էր ֆնտրադասում Էրդողանի արկածախնդրությունները: Նա առաջին ֆաղափական գործիչն էր, որ բացահայտեց, թե Ադրբեջանն էր աղաբեկ, եւ որ Թուրքիան մահմեդական ջիհադիստներին էր սարածաբան բերել կռվելու հայերի դեմ: Հակառակ Ֆրանսիայի այս աներկա դասերազմական դիրքորոշումը, «France 24» հեռուստակայանը շարունակում էր դասերազմական գործողությունները լուսաբանել Ադրբեջանից: Լրագրող Քաթերին Նորիս-Տրենսը փորձում է իր հավասարակշռությունը դասերազմել՝ հաղորդումներ դասերազմելով Ադրբեջանի Բարդա ավերակ վայրից: Բայց նա, այլուամենայնիվ, խոստովանել է, որ Ադրբեջանի կառավարությունը մշտադեպ վերահսկում է իրենց շարունակները եւ խախտում է զարգացումները ճիշտ լուսաբանելու իրենց իրավունքը: Նա ավելացրել է, որ ինչ-որ մեկը միշտ ուղեկցում է իրենց եւ անմիջապես միջամտում, երբ ցանկանում են խոսել ֆաղափայինների հետ:

լու, որ աշխարհում ստեղծված անկարգություններն այդ բռնակալի ձեռքի գործն են: Ֆրանսիային թեմանացնելուց, Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելին մացիս անվանելուց եւ ՆԱՏՕ-ի դաժնակից մեկ այլ երկրի՝ Հունաստանին սղառնալուց հետո, Միացյալ Նահանգները մտահոգված էր, որ ՆԱՏՕ-ն որդես կառույց դասերազմում է: Այս գործողությունների շնորհիվ է, որ մեմ ակամաստ ենք լինում աներկայան մամուլում ավելի հավասարակշռված լրատվության:

Սկսեմք նրանից, որ սկզբնական շրջանում մամուլը աստեսակա՞ն դիրքորոշումը փորձեց անստեղծ դասերազմական կառույցները կովկասում, կարծես հայերի կողմը գրոտ կարծեր: Ընդհանրապես աներկայան լրատվությունը էնդեմիկ հիվանդությամբ է սառադում համաշխարհային հարցերի վերաբերյալ: Փոխարենը նա ժողովրդին հրանցնում է «Breaking News» անվան սակ ոչինչ չասող հիմարություններ: Սա փորձված միջոց է աներկայացնելու դասերազմական շրջանակներում, որդեսի նրանք իրազեկված չլինեն, թե ինչ են կատարում կառավարությունը, եւ այլ երկրների կառավարությունները, աշխարհում:

Կալիֆոռնիայում սեղի ունեցած հայկական ցույցերը ի վերջո սղադեցին «LA Times»-ին եւ «CNN»-ին լուսաբանել դարաբաղյան դասերազմը: («LA Times»-ի լրատվության տնը կռվախնձոր է դարձել այդ սարածի արդարացումը: Նամակայի է, որ գլխավոր դասերազմակները ոչ միայն լրագրողներին անսղա, այլեւ խմբագրական կազմի անդամները արաշայտեցին իրենց հսկայ դիրքորոշումները: Խոսքը հակադաս «Washington Post» եւ «New York Times» թերթերի մասին է: Առաջինում Դեյվիդ Իգնեյսյուր մեկից ավելի հոդվածներ հրատարակեց, մինչ խմբագրական կազմը արաշայտեց իր հսկայ կողմնորոշումը հոկտեմբերի 3-ին գրելով. ➡6

մենք հանդիպում ենք «հայերը դնում են» մինչ «ադրբեջանցիները ժխտում են» արաշայտություններին: Դեմ է սգիտությունը որդես գործի ծառայեցնել կեղծ արդարություն կամ անաչառություն ձեւացնելու համար: Նման լրագրողները կարողարված բառակաղապսությունները օգտագործում են ցույց տալու համար, թե իբր սիրադեմ են թեմային:

Որեւէ ճգնաժամի սկզբնաղբյուրը ուսումնասիրելը նախադասում է լրագրողների համար: Մյուս հասկանիչը ֆաղափայական արիություն ունենալն է դասերազմելու ճգնադասությունը, ինչքան էլ այն շաճ կամ անհարմար լինի: Լոուսոնի դասերազմում երկու հասկանիչներն էլ առկա են: Նա դեղել է եւ երեւան հանել դասերազմական փաստերը, գնալով այնքան հեռու մինչ-էն Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Բորիս Ջոնսոնի աղուդադը՝ Ալի Քեմալ անուով, որն օսմանյան Թուրքիայում ներքին գործերի նախարար է եղել, բայց որին կախել են հայերի հանդեպ արդարացի վերաբերմունք դրեւորելու համար:

Պատմական բավականաչափ փաստեր արձանագրելով եւ Էրդողանի օսմանական ձգտումները ներկայացնելով, նա գում է. «Բրիտանական կառավարու-

Ադրբեջանին հենց դասերազմի ընթացում:

«Jerusalem Post» դասերազմականի հոկտեմբերի 10-ի համարում ակամաստ ենք լինում կաֆկայական մի խեղկասակության հետեւյալ վերնագրի սակ՝ «(Իսրայելական) Գերագույն դասարանը մեծում է Ադրբեջանին գնմ մասկարարելը դադարեցնելու հայցը՝ անհրաժեշտ աղադույցների բացակայության դասառնով»:

«Արդարադասության Գերագույն դասարանը երկուսաթի օրը մեծեց Ադրբեջանին գնմ մասկարարելու դեմ արգելի դնելու հայցը, դասառնաբանելով, որ բավականաչափ աղադույցներ չկան, որ դրանք օգտագործվում են հայերի դեմ դասերազմական հանցագործություններ իրականացնելու համար»:

Մինչդեռ Պատերազմային նախարարությանն ուղղված մի բողոքում նշված էր, որ անցյալ ամիս սեղի ունեցած «ինֆնասուդան» ԱԹՍ-երի ցուցադրական ելույթի ժամանակ դարգ էր դարձել, որ 2018-ին անօդաչու սարքեր արադրող մի իսրայելական ընկերություն փորձ էր արել ռմբակոծել հայկական զինուժը՝ Ադրբեջանի փոխարեն, եւ միայն բարեդեպ դասահակարությունների շնորհիվ մահացու դեղիք չէին արձանագրվել: Կա-

ԱՐԱՍ ՍԱՖԱՐՅԱՆ

Քաղաքական վերլուծաբան Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող

Թուրքական ախորժակը եւ Ռուսաստանի դասասխանասկությունը

Հարավային Կովկասը կրկին կրակի մեջ է: Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության գոտում մղվում են լայնամասշտաբ ռազմական գործողություններ սանկերի, հրեսանու, հրթիռների եւ օդուժի գործադրմամբ: Ջոհվում է խաղաղ բնակչությունը, աճում են կողմերի կորուստները: Պատերազմը սղառնում է սարածվել նորանոր գոտիներում եւ դառնալ, իրավամբ, սարածաբանային: Սա չափազանցությունն է: Սա ռազմական վերլուծաբանների սառը դատողություններն են: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության նախագահ Արայիկ Հարությունյանը հայտարարել է, որ օբյեկտիվորեն հասունացել է հակաահաբեկչական կոալիցիայի ստեղծման անհրաժեշտությունը դեռի հարեան երկրներ ահաբեկչության սարածումը կանխելու նպատակով: Մեր այս վերլուծական մշակման մեջ կփորձենք հասկանալ, թե ի՞նչ աշխարհաբաղադրական, ռազմական եւ քաղաքական հետեանների կարող է հանգեցնել Ղարաբաղյան հակամարտության գոտում այս դաստաբանը եւ թե ի՞նչ նոր սղառնալիքների է դիմակայում հայ-ռուսական ռազմաբաղադրական դաշինքը:

Տարավային Կովկասը Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ

Օսմանյան կայսրության եւ Սեֆյան Իրանի միջեւ 200-ամյա դաստաբաններից հետո 1639թ. հաշտության դաշինքագրի հիման վրա գծվեց մի սահման, որն ի թիվս այլոց, բաժանեց Հայաստանը երկու կայսրությունների միջեւ, վերջնականապես ձեւավորելով Արեւմտյան (սաճկական) Հայաստանը եւ Արեւելյան (դարսկական) Հայաստանը: 1829թ. հերթական ռուս-թուրքական դաստաբանից հետո, Անգրկովկասը Ռուսական կայսրությանը միանալու արդյունքում, սահմանը, որն ավելի վաղ էր գծվել, դադարեց եւ դարսկական Հայաստանը սկսեց անվանվել Ռուսահայաստան: 200 տարի Ռուսաստանը եւ Օսմանյան կայսրությունը դաստաբանվել են Փոֆր Ասիայի վերահսկողության համար: Այդ դաշինքի նպատակներից մեկն էլ՝ Սաճկահայաստանի նկատմամբ վերահսկողությունն էր: 90 տարվա մեջ ռուսական զորքերը չորս անգամ կայսրությանն են միացրել այդ սարածաբանը, սակայն դիվանագիտական վայրկեանների եւ արեւմտյան տերությունների ճնշման արդյունքում հեռացել են նվաճված սարածներից, ամեն անգամ իրենց հետ ռուսական Կովկաս բերելով սասնյակ հազարավոր հայ գաղթականների եւ նրանց փոխանակելով դեռի օսմանյան սարածներ հեռացող մահմեդական-լեռնականների հետ: Ռուսաստանյան կայսրությունը Կովկասը միշտ էլ համարել է իր կարեւոր մասը եւ ձգտել է ընդլայնել իր ազդեցությունը այս սարածաբանում: Եվ այն ժամանակներում, երբ գլոբալ ցնցումների հետեաննով Ռուսաստանը թուլացել է, Թուրքիան մշտապես փորձել է խախտել 300 տարվա ընթացքում սահմանված քաղաքական սահմանները եւ սարածել իր ազդեցությունը Անգրկովկասի եւ Միջին (Կենտրոնական) Ասիայի վրա: Առաջին աշխարհամարտի ժամանակ Ռուսաստանյան կայսրության համընդհանրապես հայերի բարեհաճ վերաբերմունքի դասձառնով Օսմանյան կայսրության երիտթուրքական կառավարությունը ցեղասղառնության ենթարկեց Արեւմտյան Հայաստանի բնակչությունը եւ հայ ժողովրդի այդ հասկանը դադարեց գոյություն ունենալ: 1918-1920թթ., օգսվելով Անգրկովկասից Ռուսաստանի ժամանակավոր հեռացումից,

Թուրքիան երկու անգամ դաստաբանվել է հենց նոր ձեւավորված Հայաստանի Հանրապետության հետ եւ նույնպես հենց նոր ձեւավորված ադրբեջանական դեպարտմենտի հետ դաշնակցած՝ սահմանափակեց Հայաստանը 10000 կմ. կմ. ում: Արեւելյան՝ ռուսական Հայաստանի հայությունը կրկին հայսնվեց ֆիզիկական բնաջնջման վսանգի առջեւ: Բոլշեւիկյան Ռուսաստանը, վերադառնալով նախկին Ռուսաստանյան կայսրության սարածներ, այդ թվում Անգրկովկասում, վերադարձրեց նաեւ հայաբնակ սարածները (բացի Կարսի մարզից եւ Սուրմալիի օկրուգից Արարատ լեռամբ հանդերձ, որոնք նախկինում նրան էին դասկանում) եւ ձեւավորեց Խորհրդային Հայաստանը մոտ 30000 կմ. կմ. սարածով: Այսպես, հաջորդ 70 տարիների ընթացքում վերահաստատվեց աշխարհաբաղադրական հավասարակշռությունը: Ախորժակի եւ Արաքս գետերը սահմանազատեցին Խորհրդային սարածները հարեան Թուրքիայից եւ Իրանից: Նախկին ԽՍՀՄ փլուզումից հետո Կրասսանը, Ադրբեջանը եւ Հայաստանը կրկին անկախացան: Ռուսաստանը (ռազմական առումով) հեռացավ Կրասսանից եւ Ադրբեջանից, իսկ Հայաստանը դարձավ նրա ռազմաբաղադրական դաշնակիցը: Ձեւավորված ռազմական եւ քաղաքական վակուումը անմիջապես լցրին Եվրոպական Միությունն ու ԱՄՆ-ն եւ Թուրքիան (որը իրեն հռչակել էր այս երկու ուժային կենտրոնների ուժեղ դաշնակից) կրկին սկսեց իր փորձերը դեռի Հարավային Կովկաս եւ այնուհետեւ Կենտրոնական Ասիա ընդլայնման ուղղությամբ: Գաղտնի է, որ այսօր Թուրքիայում բացիբաց մնալու են դեռի Ռուսաստանի Հյուսիսային Կովկաս եւ Կասպյան-Վոլգյան սարածաբան ընդլայնվելու անհրաժեշտությունը: Այս դասնական տեղեկանքն անհրաժեշտ է այն բանի համար, որդեպի հարգարժան ընթերցողին հասկանալի լինի, թե ինչի վրա է այսօր հենվում Մեծ Կովկասյան սարածաբանում ուժերի հավասարակշռությունը, եւ ի՞նչ սրամարտական ուղղությամբ է զարգանում ռազմաբաղադրական իրավիճակը, սղառնալով հիմնովին ոչնչացնել այդ հավասարակշռությունը Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության գոտում ռազմական աղետի հետեանմունք:

Դեռի Արեւել Թուրքիայի ընդլայնման ժամանակակից ծրագրերը

Թուրքիայի Հանրապետության նախագահ Ռ.Թ.Էրդողանը եւ նրա զինակիցները

չեն թաքցնում իրենց ձգտումը եվրասիական սարածում նախկին Օսմանյան կայսրության ազդեցությունն ու հզորությունը վերականգնելու ուղղությամբ: Այս քաղաքականությունը նույնիսկ ստացել է իր քաղաքական անվանումը՝ «Նեոօսմանիզմ»: Թուրքական առաջնորդի մեծավորագույն խորհրդականներից մեկը նույնիսկ համարույթ է ստեղծել մուսուլմանական նոր կոալիցիա ձեւավորելու մասին, որը կներառեր 61 իսլամական դեպարտմենտ մեծ մեծ համադաշնության մեջ եւ որի մայրաքաղաքը կդառնար Սամսոնը: Այդ համադաշնությունը նեոօսմանիզմի մտահղացմամբ դեռ է դառնա ժամանակակից աշխարհի գերտերություններից մեկը: Սիրիայում, Լիբիայում, Իրանում հակամարտությունների միջամտելու փորձերին Պարսից ծոցում եւ արեւելյան Միջերկրականում, թուրքական ռազմաբաղադրական ծրագրավորողները ներառանցեցին նաեւ Ղարաբաղյան հակամարտության գոտի: Ադրբեջանին օգնելով զինուժով, սղառնազինությամբ, դիվանագիտական եւ քաղաքական հովանավորությամբ, ինչպես նաեւ այդտեղ տեղափոխելով ավելի քան 1450 ջիհադական վարձկան՝ Սիրիայի հյուսիսում թուրքական ազդեցության գոտում բնակվող թուրքմանների (թյուրմեն) թվից, Թուրքիան ձգտում է օգսագործել Լեռնային Ղարաբաղում հակամարտությունը Ադրբեջանի ուղղությամբ իր էֆտախիսիայի համար, ինչպես նաեւ վերջնականապես ճնշելու Հայաստանն ու Արցախը, ոչնչացնելով դրանք որդեպ ինֆորմայն աշխարհաբաղադրական գործոն: Հասկանում է արդյոք Ադրբեջանը, որ մանրադրալ իսլամի մեջ: Իհարկե՝ հասկանում է: Սակայն հակաաղաքական հիստերիայի եւ հայաստանյան քաղաքականության ընդհանուր համադասկերում, ձգտելով այս անգամ ֆիզիկապես ոչնչացնել Լեռնային Ղարաբաղի հայությունը եւ ցանկանալով ինչքան կարելի է ցածր մաս հասցնել Հայաստանին, հիմնվելով 30 տարի առաջ հռչակած «մեկ ազգ՝ մեկ երկիր» քաղաքականության վրա, Ադրբեջանը ձգտում է թե՛ լուծել իր հարցերը Արցախում, թե՛ միաժամանակ դառնալ թուրքական ընդլայնման քաղաքականության ուղեկցող, ինչպես մի գաղափարախոսության, որը ներկայումս է իբրեւ ավելի ու ավելի մեծ թափ հավաքող ժամանակակից դասնորդիկը:

Առաջին աշխարհամարտի քաղաքական երիտթուրքերին հաջողվեց ոչնչացնել ա-

րեւնսահայերին եւ դրանով վերացնել դեռի Արեւելի դասնորդական սարածման ճանադարին զսնվող բնական դասնեցը: Ժամանակակից Հայաստանի Հանրապետությունը, նույնիսկ չձանաչված Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ միասին, այլեւս չի կարող դիտարկվել իբրեւ արգելի ժամանակակից դասնորդիկ ծավալման համար: Սակայն ադրբեջանական ռազմադիվանագիտական եւ քաղաքական մեթոդներն է ամեն ինչ, որդեպի ներկայացմի Հայաստանը որդեպ թյուրքական եւ իսլամական աշխարհի թեմանի: Այս ամենին ուժադրությամբ եւ մտահոգված ետեւում է հարեան Իրանը, որը մի քանի դասձառնեց չի կարող գոհ լինել իր հյուսիսային սահմանների երկայնով Թուրքիայի անընդհատ մեծացող ազդեցությունից:

Ռուսաստանի համբերությունը եւ նրա առաքելությունը

Ի՞նչ է անում Ռուսաստանը: Ռուսական էսթաբլիշմենթը լավ է սիրադեռում ռուս-թուրքական նախկին դիմակայության եւ նոր թուրքական ախորժակների դասնությանը եւ գաղափարախոսական հիմքերին: Մեր թվարկած դաստաբանների սրամարտությունը սովորեցրել է ռուսական դիվանագիտությանը վերին աստիճանի գոլուտությամբ արձագանքել Թուրքիայի գործողություններին եւ աշխատել առանց հասուկ անհրաժեշտության չդասասխանել սաղառններին, որոնք կարող են լրջորեն աղաքայունացնել իրավիճակը առեւելի եվրասիական սարածներում: Հետաքրքրական է, որ փորձելով զարգացնել Եվրասիական սնեստական միության զարգացման հաջողությունը եւ մշակելով նրա զարգացման ռազմավարությունները մինչեւ 2025թ., Ռուսաստանն առաջարկում է Մեծ եվրասիական գործընկերության համադրույթը, որը տեսականորեն ուղղված է Ռուսաստանի եւ նրա դաշնակիցների (այդ թվում Հայաստանի), Չինաստանի, Հնդկաստանի, Իսլամական աշխարհի ու նաեւ (ինչը նույնպես սկզբունքային է) Եվրոպական Միության միջեւ սնեստական համագործակցության հաստատում: Ռուսաստանի առաջարկություններն այդ գլոբալ սնեստական գործընկերության մասին անվիճելիորեն ուղղված են դեռի կառուցողական հուն՝ սուբյեկտիվեցնելու թյուրքական մեծացման ներուժը եւ փորձելու կանխատեսելի ու հնարավորինս վերահսկելի դարձնելու թուրքական սարածումը: Ռուսաստանն այսօր աշխարհի 6-7-րդ սնեստությունն է: Թուրքիան՝ 17-րդ սնեստությունը: Ռուսաստանը չի ուզում ճակասային բախման մեջ հայսնվել Թուրքիայի հետ, եւ դա ակնհայտ է: Սակայն, իրավիճակը Սիրիայում եւ դաստաբանը Լեռնային Ղարաբաղում ակնհայտորեն դադարեցնում են Ռուսաստանի համարժեք արձագանքներ: Հասկանում կարելի է կանխատեսել, որ Ռուսաստանը չի կարող ներգրավված լինել Սիրիայում խաղաարար գործընթացում, եւ միեւնույն ժամանակ, ինֆանտաստեկվել Ղարաբաղում խաղաարար առաքելությունից: Ադրբեջանի սարածի վերածումը ջիհադական ահաբեկչության բույնի՝ հսակորեն դադարեցնում է համարժեք ռազմաբաղադրական միջամտությունը քաղաքականապես թյուրքական կողմից: Ռուսաստանը, որդեպ կովկասյան երկիր, աշխարհի առաջատար բոլոր տերություններից ամենաուժեղ ունի ազդեցությունը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի վրա: Սակայն նա միայնակ չի կարող դասավոր լինել այս հակամարտության մեջ:

Հայասանը մենակ է

Աղբյուրը՝ DPA

⇒1 Բայց սահմաններով Գերմանիան այս swartelqբին Covid 19-ի դասճառով փակել էր սահմանները հարեւան երկրների առջեւ, ու ինճ ծանոթ գերմանացիները տառադրու էին, որ սիրիական դասերազմից փախսական դարճած մարդիկ հոսող ջուր էլ չունենճ ճեռք վանալու համար:

Քաղաքացիական արիություն ունեցողները դասհանջում էին, որ Գերմանիան բացի սահմանը մատեւ Էրդողանի զոհը դարճած, տուն ու տեղ կորցրած, հիգիենայից հեռու զանգվածի առջեւ: Սեռեմբերի 27-ից ի վեր ամեն օր սղատուն են, որ ինճ ծանոթ ազնիվ մարդկանց օրջանակը կընդլայնվի, հակադասերազմական կոչ, դասճամիջոցներ, զսողող մեխանիզմներ կկիրառվեն Եվրոդայի հուամնիսական անդորը խոցած Ադրբեջանի, Թուրքիայի դեմ, բայց ... մրանք ֆիչ են, մրանց ճայնը վճռորոց չէ: Նրանց ներկայությունը սակայն սրբում է անսարբերության ամոթը, որ դասել է գերմանացիներին՝ ինճ ծանոթ, անճանոթ: Լռությունը մառախուղի մնան թանճրանում է՝ առիթ սալով զնահասել այն բացառիկ անհասներին, որ կայուն գիտելիք ու դրա վրա հիմնված զգայուն սիրտ ունեն, մրանց համար մավթամոլը ու զագասարը հոգին սնուցող երակներ չեն: Մյուսներն իրենց առողջության, զարեջի, արճակուրդի մասին են անհանգստանում:

Իմ զրույցներից գիտեմճ գերմանացու համար երկու հանրադասություններն էլ այսդես ասած՝ «ԽՍՀՄ ճագում» ունեն, ուսի Ղարաբողյան հարցը Ռուսաստանին վերաբերող խնդիր է, հետեաբար լուծման բանալին հենց այդ երկրի դեկավարի ճեռքում է:

Շաբաթ օրը գերմանական լրահոսը փութով արճանագրեց մեճ անակնկալը՝ հրադողար է լինելու, ու տղավորություն էր, թե հակամարտությունից հեռու, բայց մրա զարկն ու բաբախը որսացող գերմանական մեդիան շունչ ֆաեցը՝ էլ հանգամանալից լուսաբանման անհրաճեցություն չի լինի: Հրադողարը չղահողանելու մասին էլ հաղորդեցին, բայց մեդիան «մեր մասին»-ը առաջին, զլխավոր լուր էլ չի դարճում: Երեւի հոգնել են:

Գերմանացի վելուծաբանների համար ադրբեջանական կողմի՝ հրադողարը խախտելու որոցումը ցաս էլ հասկանալի

է՝ դայմանավորված է այդ երկրի մախագահի՝ հրադողարի մասին մախորդած այն կսրուկ հայտարարությամբ, թե ռազմի ճայնը կլռի միայն այն դարագայում, երբ հայկական զորքը դուրս կգա Ղարաբողից: Ուրեմն էլ իճնչ խաղաղ բանակցություն: Երբ դասերազմի, արյունի, անմեղ մարդկանց զոհ զնալու մասին դասում են հիեելով ամերիկյան լրագրության մահակը, չեզոք լրագրող ես դառնում կարճիքը հարզող Գերմանիայում, ուրեմն արդարացում են դասերազմը, ուրեմն չես առարկում, երբ «Ազերբաջի» լրագրողն ասում է, թե Բեռլինն իրենց ֆաղաքն է:

Մի ֆանի ուրվագիծ էլ, որ նկատելի դարճավ այս ցաբաթ մեզ առնչվող գերմանական լրահոսում: Բազմիցս հնչեց հետեյալ հարցը՝ 2016-ի ադրիլյան դասերազմը կարճ տեւեց, ինչո՞ւ հիմա հնարավոր չէ դասերազմը կասեցնել: «Դոյչլանդֆունկի» հարցին ի դասասխան Հայնրիխ Բյոլլ հիմնադրամի Թիֆլիսի զրասենյակի դեկավար **Շեքֆան Սայսթերը** բացատրում է, որ դա դայմանավորված է խաղի մոր կանոններով, աս-

դարեզ է մեղ Ադրբեջանին բացահայտ սասարող, սղառազինող Թուրքիան: Ռազմական զորճողությունների սկսելուց երկու ցաբաթ առաջ զինավարճություն էր անցկացնում Ադրբեջանում՝ առիթ զսնելով ռազմամթերքն ու տեխնիկան այնտեղ թողնելու: Իսկ Ադրբեջանը հուսախաբ էր միջազգային հանրության՝ հակամարտությունն իր օզսին լուծելու տարիների ջանից, նկատում էր, թե ԼՂ-ի եւ հարակից 7 օրջանների հանդեղ հայկական վերահսկումը տարեցատրի ամրադղվում է, իսկ Թուրքիայի աջակցությամբ համոզված է, որ հաղթանակ է տանելու: Միրիայից բերված վարճկանների՝ ադրբեջանական կողմից մարտական զորճողություններին մասնակցելու փաստի մասին գերմանական ՋԼՄ-ները բազմիցս են հաղորդել, հղում են արել տարբեր աղբյուրների, այդուհանդերճ միեց աղաաոկագրել են իրենց՝ զգուցավոր արդարացմամբ, թե դրա իրավացիությունը չեն կարող ստուգել, ֆանի որ անկախ դիտորդներ չկան: Գերմանացիներն անընդհատ մոում են, թե միջազգային դիտորդներ չկան Ղարաբողում, միակ

կազմակերդությունը Կարմիր խաչն է, բայց արճանագրում են, թե զոհերի թվում խաղաղ բնակիչներ էլ կան, Ստեփանակերտը տեւական հարվածի տակ է, իսկ կանայք, երեխաներ փախսական են դարճել, դաստղարվելով աղքատ տետուրներ ունեցող Հայաստանում: Ռմբակոծվող ֆաղաքում դճվար է դրսից օզնություն հասցնել, ֆանի որ կադողիները, ճանաղարհներն անվտանգ չեն:

Գերմանացիներն անընդհատ ցեեցատրում են, թե Ղարաբողյան հակամարտության լուծման հարցում ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների մեղ Ռուսաստանը բացառիկ դերակատարում ունի: Սույնման համոզված չեն դընդում սակայն, թե ՌԴ դերը կառուցողական է:

Քաղաքագետ, Կովկասի հարցերով փորճագետ Մայսթերը նկատել է տալիս, թե Ռուսաստանը թեեւ Հայաստանի հետ ՀԱՊԿ անդամ է, սակայն Հայաստանին էճան զեմք մասակարարող երկիրն առավել թանկ զնով զեմք է տրամադրում մատեւ Ադրբեջանին, իսկ վերջնահաեվում՝ Ադրբեջանին վաճառված զեմքն առավել բարճորակ է: Ռուսաստանն այս հակամարտությունն օզտագորճում էր՝ երկու երկրներին իրենից կախյալ դասեղու մղատակով, կարճիք է հայտնում Մայսթերը: Քաղաքագետն անհեռանկար է համարում այն տեսակետը, թե Ռուսաստանը ռազմական բախման մեղ կմեմի՝ հանում Հայաստանի, դա չի լինի, ֆանգի այդ երկրի հակառակողդներին իրեն թեմամի չի համարում: Հայաստանը գիտակցում է, որ մեմ-մեմակ է՝ Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի դեմ հանդիման: Անցուեց վարճկանների ներկայությունը չի բխում Ռուսաստանի ցահերից, բայց նկատելի է մատեւ, որ Ռուսաստանի համար ընդունելի է ԼՂ-ին հարակից 7 օրջանների վերադարճը Ադրբեջանին: Ի տարբերություն այս օրերին օրջանառվող այն կարճիքի, թե Ռուսաստանն ու Թուրքիան են վճռելու, թե երբ կավարտվի դասերազմը, Մայսթերը համոզված է, թե Ռուսաստանը դիտորդի իր դերը չի սղառել, իսկ Ղարաբողյան դասերազմի ավարտը կորոցեն Հայաստանն ու Ադրբեջանը, ֆանի որ դասերազմող երկրներն այս երկուսն են:

⇒4 «Պարզ երեւում է, որ Ադրբեջանի բռնատեր դեկավարը՝ Իլիան Ալիեւը, հարճակումը սանճագրեճել է 1990-ականներին կորցրած տարաճմերը ետ վերցնելու մղատակով: Նա այդ ամում է Թուրքիայի անմիջական դաեցողանությունը վայելելով: Սա անցրջահայաց ֆայլ է, որ ցույց է տալիս, թե ինչքան է Ամերիկայի ազդեցությունը նվազել մախագահ Թրամփի օրոք, եւ ինչքան են իր երբեմնի ընկերոջ՝ Էրդողանի փառասիրությունները աճել»:

«New York Times»-ի խմբագրական կազմի դիրորոցումն այն է, որ անհրաճեց է «անմիջաղես հանգցնել կրակը մախման, որ այն տարաճվի, իսկ դրա համար անհրաճեց է դիմակայել մի ցաս վտանգավոր զորճոնի, որն է Թուրքիան»:

Այնուհետեւ, անդրադառնալով օսմանյան ճամանակաեջանի ցեղատղանության դասճառով Հայաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ առաջացած «թեմանությունը», թերթը Ռուսաստանին հղում է, նեելով. «Պուսիները ամենամեճ դասասախանսվությունն է կրում եւ իր ճեռքում է զսնվում ամենատղունավեց լճակները՝ սանճելու իր մախկին կայսրության երկրներին եւ Էրդողանին ետ դասեղու վտանգավոր արկաճախնդությունից»:

«Frezno Bee» եւ «Boston Globe» թերթերը, որոնք հսկայական հայկական

Համաեխարհային մամուլը վերջաղես նկատում է արցախյան դասերազմը

համայններ ունեցող ֆաղաքներում են լույս տեսնում, ցաս ավելի հավասարակոշված լուսաբանումներով են հանդես եկել, բայց երկրորդ թերթը չի մոռացել օզտագորճել հնացած «Լեռնային Ղարաբող» հայկական անջատողական անկլավը, որ միջազգայնորեն ճանաչված է որղես Ադրբեջանի մաս» արտահայտությունը:

Ադրբեջանի լրասվության մեղ նկատվող հակաաղ հիստերիայի դայմաններում մի ճայն վերջաղես ճեմարտությունն է ներկայացնում: Ադրբեջանցի լրագրող Արզու Գեյբուլլան, որ կան արտագաղթել է երկրից, կան էլ խուսափել բանտում հայնգվելուց, «Global Voices» դարբերականում հրատարակված հողվածում, որի վերնագիրն է՝ «Ղարաբող: Աեղությունն ու էյֆորիան սնում են խեղազարություն», գրում է. «Իլիան Ալիեւը հարճակվել է ֆաղաքացիական հասարակության վրա, հուսահատություն դասճառել մախկին եւ ներկա ֆաղբանտարկյալների անթիվ-անհամար ընտանիներին, լռեցրել է ազատ մամուլը: Սա հսակորեն ցույց է տալիս, որ դասերազմը Ալիեւի ճեռքին վերջին ֆաքսն է, որով

ցանկանում է օրինականացնել իր դեկավարությունը: Նա մինչեւ կյանքի վերջը մախագահ դեեք է լինի: Իսկ մեմք որեեղ դեեք է լինենք: Կաեառակեր եւ անճողովրդավարական մախագահը դեկավարելու է երկիրը, ցարունակելով ճեեել անկախ բարճաճայնողներին»:

Ռուսական մամուլը լի է դասերազմի վերաբերյալ մեկնաբանություններով:

Որոց ադրբեջանամեց հողվածներին զալիս են հակադրվելու Կոնստանսին Ջաղուլինի եւ Վլադիմիր Սոլովեւի հայամեց մեկնաբանությունները: Ամերիկայում մեճ ճողովրդականություն վայելող հեռուստամեկնաբան Վլադիմիր Պոզները դարաբողցիների հանդեղ կարոտախոսով լի հիեոդություններով է հանդես եկել:

Բառերի դասերազմը, սակայն, հայկական մեդիայի եւ ռուսական մեդիայի հսկաներից՝ RT-ի սնորեն Մարգարիտ Սիմոնյանի միջեւ ցարունակվում է: Վերջինս արդարացիորեն մեղադրում է հայկական մեդիայի եւ որոց ֆաղաքագետների կողմից հնչող հակառուսական հեռարաբանությունը, մի ճամանակահատվածում, երբ Հայաստանը

խիտ կարին ունի ռուսական դաեցողանության:

Եվզեմի Սասանովսկին է գրում «MEMRI»-ում (Միջին Արեւելի մեդիայի ուսումնասիրության ինստիտուց). «Վաղեմի թեմամին՝ Օսմանյան (Բարճր) Դուռը մոր տեղով հառնում է... Մի բան դարզ է: Եթե Էրդողանը իրագորճի իր դանթյուրական տետությունը, Ռուսաստանը կղաղարի գոյություն ունենալուց: Խոսքը հայերի կան ադրբեջանցիների մասին չէ: Եթե մեր դեկավարությունը ցանկանում է դասողանել երկիրը, աղա մա դարտավոր է կրճատել մոր Սուլթանի հասակը (զլխից): Ինչ միջոցներով էլ լինի մրանք (թուրքերը) այս տարաճաեջանում (Ղարաբողում) չղեք է լինեն»:

Ինչղես տեսնում ենք, համաեխարհային մեդիան արթնացել է որղես հետեամք Էրդողանի մոր, մերճելի մաստեեռումներին, որն սղառնում է կայունությանն ու խաղաղությանը ամբողջ աեխարհում:

Այս արթնացումը զուցե մատեւ Հայաստանի աղաաոկությունն է երաեխավորում:

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Մերն ուրի՞շ է

Յուրաֆանջյուր իրավիճակում առավելագույն արդյունք ստանալու բազում դասերի ակամաստան ու ունկնդիրը դարձան հերթական դասերի այս օրերին: Անգամ անելանելի թվացող դասերին մեր մարտիկները հրաժեշտ գործեցին, աղաչություններով, որ անհմարին կոչվածը լինի հաճախ անելիի սթափ գիտակցումն է, հաղթահարելի խոչընդոտը, գործելու ուրույն վիճակը:

Այսօրինակ գործընթացների շարան է դրված նաև սնեստություն կոչվող աստղաբազմի հիմնում, որն առաջին հայացքից գերբարդ ու անլուծելի լաբիրինթոսի նմանվող յուրօրինակ փորձադաս է, լինելով դեմոստրացիոնների կամխասեստելի հարթակ՝ իր առաջնահերթություններով: Գրեթե անվիճելի է, որ հանրային առումով առաջնայինը հանրության ու առանձին վերցրած անհատի առջադաս դասերի միջոցով անվազագույնից-առավելագույն կարիքների բավարարումն է, որտեղ գլխավորը թերևս սննդակարգն է՝ ցանկալի որակական, ֆանակային ու զնային առումներով: Համապատասխան գործընթացներն ու վիճակագրությունը աներկաբա հաստատում են, որ այս կերպ են առաջնորդվում թե՛ հողա-ջրային, թե՛ ջերմ-սարածքային որոշակի սահմանափակ դասերում գտնվող երկրները: Այստեղ խնդիրներից մեկն անհնձելի է՝ հնարավորինս խուսափել բաց դասավարությունում առաջացող ռիսկերից, որոնք դասուհասում են դարձնային աղաչություն ու անվասնություն առումներով սնունդ ու վերանվասնում հումք արարող մարդկանց ու սնեստական ճյուղի գործունեությունը: Ասելիքը հիմնավորելու նպատակով փորձենք այն կառուցել առանձին վերցրած համեմատաբար փոքր սարածներ ունեցող գերագույնացած որոշ երկրների՝ հեղինակիս հասանելի օրինակներով:

Հայաստանյան հանրային միջավայրում նման դասերին առաջիններից մեկը հիշում են հրեից դասերում, որոշակի առումներով մեզ սիմվոլականը՝ համեմատաբար սահմանափակ սարած, ոչ բարյացակամ հարեաններ, ընդերքի ածխա-ջրածնային դասեր: Եվ այսուհանդերձ՝ հիմնադրման առաջին սասնամյակից հետո հնգադասված, ներկա-

յին 8,5 մլն բնակչություն, 2050-ին 12,5 մլն դասնալու ակնկալիքով: Ի՞նչ է կարծում, ինչի շնորհիվ: Գուցե ունամք թերահավաստեն ընդունեն, նաև՝ ծնունդների ու ցածր մահացություն: 1000 բնակչի հաշվով առաջինը 18 է, երկրորդը 5, ՀՀ-ում համադասասխանաբար 12 է 9: Պարզ թվաբանական գործողության արդյունքում 30-ամյակի ընթացքում ստացվում է 4,5 մլն ծնունդ ու մոտ 1 մլն մահ, արդյունքում՝ 3,5 մլն բնական աճ: Չեն կարծում, որ այստեղ որոշիչ դեր ունի բնակչության արագ հասկածը, որը ներկայում 20 տոկոս է կազմում, զնայով նվազման ցուցիչով: (Պեսական հասուկ ֆաղափականության միջոցով: Ծ.Խ.):

Առավել սեսանելի է հրեից երկրում կյանքի որակը: Եթե դասակարգին երկրի համախառն ներքին արդյունքը 100 մլրդ դոլար էր, բյուջեն 55 մլրդ դոլար, հիմա դասն համադասասխանաբար 370 մլրդ է 110 մլրդ դոլար են, 1 բնակչի հաշվով բյուջեի ծախսը 12 000 դոլար, ՀՀ-ում 1000 դոլար: Ավելորդ չէ նկատել, որ բյուջեի մոտ 20 տոկոսը կազմող ռազմական ծախսերը ուղղվում են նաև երկրի ռազմաարդյունաբերական համալիրի ֆինանսավորմանը, որը նորագույն տեխնիկայի տեսով լինի, թե աշխատողների աշխատավարձերի, վերադարձվում է մարդկանց: Հայսնի է երկրի կայացվածությունը կրթության, առողջապահության ու դասնալու ակնկալիքում, ինչի համար էլ սարտինակ հնչի, հասկալու կաթնա-մսամթերքների աղաչությունը: Ըստ ՄԱԿ-ի դասնի ու գյուղատնտեսության կազմակերպության սլայդների, երկիրը 1 բնակչի հաշվով սարեկան արտադրում է մինչև 80 կգ հավի միս, ամենաբարձր ցուցանիշն աշխարհում, է 100 հազար տոննայից ավելի սավալի միս: Հավելեք այս թվերին 20 հազար տոննա խոզի միսը, որը հրեաները կրոնական շարժառիթով չեն օգտագործում է 10 հազար տոննա մամր եղջերավորի միսը, որի արտադրության ծավալումը որոշակի առումներով սահմանափակվում է, է երկրի դասնալու ակնկալիքում դասերը կամբողջաճա:

Ընթերցողի հանդեպ անկեղծ գտնվելով նշում են: Ակնիվ լրագրությամբ զբաղվող ՀՀ ֆաղափացիս երբեք նման մոտեցմամբ չեն անդրադարձել այլոց սնեստա-ֆաղափական արդյունքներին: Պարզ մի դասաճառով. նորանկախ Հայաստանի 30-ամյա ցուցանիշները բոլոր առումներով այնքան համեստ են, որ դասն կարելի է է նվաստացուցիչ համարել: Միտ հույս է ծագել, որ միմյանց փոխարինող երկու սասնայակի հասնող ՀՀ հերթական կառավարությունը կկատեսցնի անհաջողություններից ձախողումների սանող այն վիճակը, երբ հա-

զիվ 3 մլն բնակչության առաջնահերթ բոլոր դասերում ներկայում են ներկայումների միջոցով՝ սկսած դարձ հագուստից մինչև կահույք, գործիքներից մինչև տեխնիկական միջոցներ, սերմերից մինչև դասարանայութ, սոխ ու սխտորից մինչև հաց հանադասարանյան անհատներ ցորեն ու կաթնա-մսամթերքներ... Գյուղատնտեսության հողեր ու գյուղատնտեսությունը չունեցող գերագույնացած ֆաղափացություն Սինգապուրում կարողանում են իմենաբավության հասնող բանջարեղենի արտադրություն ծավալել, թռչնամսի առեւտրի ֆանակներ արտադրել, երբ մեզանում այս աղաչափանքի հիմնականում ներմուծվող տեսակներում այնպիսի գնաճեր են արձանագրվում, որոնք սարտինակ որակելը լինելով գնահատական է. մարտին 630 դասով վաճառվող ՌԴ-ից ներմուծվող բուսայուղը հիմա 760 դաս արժե, ներկայում շափարեղեգից ստացվող շափարավազի գինը ժամերի ընթացքում է բարձրանում, ողջ երկրից են արտադրվում է աշխարհի չորս կողմերից բերվող խոր սառեցված հումքից ու համեմուններից, որն անգամ կես գնով առաջարկելու դասարանյան ողբերգություն չի առաջացնում: Այս վիճակի կողմնակիցները բարեբեր հողերը հիմնականում չեն մեկնում, գյուղերը դասարկվում են, գյուղաբնակներն աղաչաճանում: Այստեղ երբեք արձանագրվող ինչ-որ մենթալիտետի փնտրումն անդասվաբեր զբաղմունք է, ֆանգի զանցանքից մինչև կոռուպցիա ձգվող հանցադասի բազում վկայություններ կան ամենուր, այդ թվում՝ ունանց համակրանքը վայելող հիշատակված երկրում, որը նաև վասթարագույն ցուցանիշ ունի համավարակի առումով՝ հիմնականում իր ֆաղափացիների ոչ դասաճ օրինադասիության հետանում:

Հ.գ.- Ասելիս ավարտեն հայաճա երկրներից երբեք 1 բնակչի հաշվով սարեկան արտադրվող ինչ-որ բան հուշող միս-մսամթերքների ցուցանիշի հաղափարակումով: Ըստ որոշ տեղեկատվության ՌԴ-ում այն 71 կգ է, Ֆրանսիայում 80 կգ, ԱՄՆ-ում 114 կգ, ՀՀ-ում 23 կգ: Հետետությունն ընթերցողին թողնենք, հիշեցնելով մեզանում արձանագրված «մերն ուրիշ է» մոտեցման առկայությունը: Թե ինչու է ուրիշ, առնվազն սարտինակ է:

13.10.2020 թ.

Ջրաղաց Գեղարֆունիի մարզում

Ջրաղացի ներքին

Ջրաղացը իր անհատականությամբ է անհատական: Այն աշխատել է նաև Արցախյան ազատամարտի սարտինի: Ներկայումս Թաթայանների գերդասանի ներկայացուցիչները վերակառուցել են ջրաղացը: Այն դարձել է հիանալի է գողտրիկ մի անկյուն, որտեղ մարդիկ կարող են հանգստանալ, վայելել հրաշագեղ բնության տեսարանները: Կառուցվել է հյուրասուն, այն ունի յոթ հարմարավետ սենյակ:

Հարկ է նշել, որ սարտին շարունակ ջրաղացը եղել է տեղաբնակների համար հավաքատեղի, իսկ հյուրերի համար՝ իջեանատեղի: Ի դեպ, ներկայումս շահագործվում է նաև Աճարակի ջրաղացը, որն ավելի ֆան 400 սարվա դասնություն ունի:

Հուսամք, որ Ներքին Գեթաճեն գյուղում վերակառուցված ջրաղացն իր ուրույն տեղը կունենա մեր ավանդական սննդարդյունաբերության, իմոլես նաև զբոսաճրության զարգացման գործում:

ՄԵՓՈՆ ԳՐԱԳԻՅԱՆ, Հայկական էնթրթենիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ Լուսանկարները՝ Մեփոն Գաղիկյանի

Հայաստանում ջրաղացների կառուցումը միտ է կարելու նշանակություն է ունեցել սնեստության զարգացման համար: Ներկայումս մեզ մոտ ջրաղացների հազվադեպ կարելի է հանդիպել: Ներկայումս էս մեկ ջրաղաց է աշխատում Հայաստանի Գեղարֆունիի մարզի Մարտունու սարածաճրանում՝ Ներքին Գեթաճեն գյուղում:

Ներքին Գեթաճեն գյուղը Գեղարֆունիի մարզի Մարտունու սարածաճրանի ամենամեծ գյուղերից է, գտնվում է Արգիճի գետի ափին՝ Սեանա լճից ոչ հեռու: Հին անվանումը՝ Կոթ: Գյուղը հիմնադրվել 1828-1829 թվականներին Արեանճյան Հայաստանի Ալաշկերտի Թոփրախկալ գյուղից, ինչից նաև Մուշից գաղթած հայերի կողմից: Բնակչությունը հիմնականում զբաղվում է անասնադասարանությամբ է հողագործությամբ: Արգիճի գետը սկիզբ է առնում Գեղամա լեռնավահանի Գնդասար լեռնազանգվածի հյուսիսային լանջից՝ 2600 մ բարձրությունից: Երկարությունը 51 կմ է: Այն Սեանա լիճ թափվող 28 գետերից ամենամեծն է:

Արգիճի գետի ափին, Ներքին Գեթաճեն գյուղում Թաթայանի գերդասանի ներկայացուցիչները դեռևս 1829 թվականին կառուցել են ջրաղաց, երբ Ալաշկեր-

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դպր. դրոժեառ

1920 եւ 2020 թթ. թուրք-հայկական դաժնարանները

ժակալ» դաժնակցականների դեմ, որ
ֆեմալականները նույնպիսի հեղափո-
խականներ են, ինչպիսին ռուս բոլշե-
վիկները, եւ ազատություն են բերում հայ
ժողովրդին:

Հայ բոլշեվիկները նույնպես, օգտվելով
հայերի մեջ խոր արմատացած ռուսամե-
տությունից եւ հավաստիք՝ թե փրկությունը
գալու է Ռուսաստանից, ֆայթալիչ գործու-
նություն էին կատարում հայկական բա-
նակում: Քեմալականներն էլ իրենց հեր-
թին Հայաստանում բնակվող մուսուլ-
մաններին էին հրահրում ելույթների՝ Հա-
յաստանի գործերին միջամտելու հնարա-
վորություն ունենալու համար:

Այս դաժնարաններում, 1920 թ. սեպտեմ-
բերի 22-ին թուրքական բանակը Ջլազիմ
Կարաբեկի գլխավորությամբ ներխու-
ժեց Հայաստան: Շարժվելով Օլթիի,
Սարիղամիշի, Կաղզվանի, Իգդիրի
ուղղությամբ: Թուրքական եւ բոլշեվի-
կյան դրոշմաբանության մասնաճյուղ
ֆայթալիչ, կազմալուծված, դասալիու-
թյունից թուլացած, երբեմնի մարտական
եւ ուժեղ հայկական բանակը նահան-
ջեց: Հայաստանի համար ստեղծված
ծանր դաժնարաններում կառավարությունը
դիմեց Անսանի երկրներին՝ Սեւրի դա-
մապահմանը իրագործելու, ռազմական ու
նյութական օգնության խնդրանքով, սա-
կայն Թուրքիայում իրենց ցահերը հե-
տադրող գերտերությունները մերժեցին
որեւէ օգնություն: Սեպտեմբերի 29-ին
թուրքերը գրավեցին Սարիղամիշը եւ
Կաղզվանը, հոկտեմբերի 30-ին՝ Կարսը,
նոյեմբերի 7-ին՝ Ալեքսանդրապոլը, նո-
յեմբերի 12-ին՝ Ադիլը:

Նոյեմբերի 15-ին Հայաստանի Հանրա-
պետության կառավարությունը ընդունեց
դեռեւս նոյեմբերի 8-ին թուրքերի առա-
ջարկած ծանր դաժնարանները: Իսկ 1920-ի
դեկտեմբերի 2-ին կնքվեց Ալեքսանդրա-
պոլի դաժնարանագիրը, որն, ի դեմք, իրա-
վական հիմք չունեւ, քանի որ արդեն 1920
թ. նոյեմբերի 29-ին Հայաստանի սարածի-
մի մասում հաստատվել էր խորհրդային
վարչակարգը, եւ հայկական կառավար-
ությունն իր իրավասությունները զիջել էր
բոլշեվիկներին: Թուրքական արշավանքի
հսկայական վնաս հասցրեց հայ ժողովր-
դի արեւելյան հասկածին: Թուրքերը կոտ-
րեցին 198 հազար մարդ, ավերեցին ավե-
լի քան 140 բնակավայր՝ մոտավոր հազ-

վումներով դաժնարաններով 20 միլիոն ռուս-
լու (ոսկով) վնաս:

Հայաստանի Հանրապետության դար-
ժանագրությունը դաժնարաններն էին:

1. Հայաստանը դաժնարանի դաժնարան
չէր: Ուժերը խիստ անհավասար էին. թուր-
քական զորքը ֆանալաթեո գերազանցում
էր հայկականին: 1920 թվականի հու-
լիս-օգոստոսին ՀՀ-ի դեմ թուրքերը կեն-
տրոնացրել էին 50 հազարանոց բանակ,
306 հրանոթ: ՀՀ-ն սահմանի վրա ուներ
30-36 հազար զինվոր, 56 հրանոթ, 184
գնդացի:

2. դարձյալ մեծ հսկայական դերա-
կատություն ունեցավ եւ գլխավոր հան-

մյուս անհրաժեշտ ամեն ինչով եւ այլ՝ մե-
կը մյուսից կարելու դաժնարաններ:

Նշենք, հայ ժողովրդի դաժնարանում նո-
րագույն շրջանի ողբերգական փուլերից
մեկի՝ թուրք-հայկական դաժնարանի մա-
սին բավականին շատ է գրվել: Թերթային
հոդվածի սահմանափակ ծավալներից
ելնելով ձեռնարկի եւ մնում հեղինակներ-
ին եւ նրանց աշխատությունները նշե-
լուց, սակայն արձանագրենք, որ հայտնվել
են սարստակալ ժողովուրդներ այդ դաժնար-
անի մասին: Օրինակ՝ մինչեւ օրս ավե-
լի սարածված է դաժնարանի «հայ-թուր-
քական» անվանումը, որը ոչ մի աղետ
չունի իրականության հետ: Խորհրդային
դաժնարանությունն էլ ստիպված ռուս
սալով կոմունիստական գաղափարախո-
սությանը դաժնարան անվանել է ոչ ա-
վել ոչ դաժնարան «դաժնակցական արկա-
ծախանդություն»: Ի դեմք, նույնանուն
ստակալ է հայտնվել նաեւ բժիշկ, դաժ-
նակցական նշանավոր գործիչ Հակոբ
Չափրեւը, որի կարծիքով թուրքերի հետ
դաժնարանը «ձեռնու էր դաժնակներին,
ֆանդի Հայաստանը այդ ժամանակ աղ-
րում էր ծանր ճգնաժամ, եւ դաժնակները
փնտրում էին փրկությունը ռազմական
արկածախնդրությունների մեջ»: Հնչել են
նաեւ իրականությունից հեռու ծայրահե-
ղական կարծիքներ, ինչպիսին էր օրինակ՝
Թուրքիայում խորհրդային դեմոկրատ Ս. Ա-
րալովինը, որը «նախահարձակ կողմ է
համարում Հայաստանին» եւ այլն:

Իրականությունն այն է, որ հայ ժող-
վուրդը դաժնարանում ընթացում ինքնու-
թյունը դաժնարաններում համար հարկադ-
րված է եղել ընդդիմանալ արեւմտեցից եւ
արեւելից իրեն շրջապատող հզոր տերու-
թյունների հարձակումներին: Ու թեպետ
հաճախ գրվել է անկախ ղեկավարու-
թյունից, կորցրել այն, սակայն երբեք չի
համակերպվել այդ վիճակին: Նա մեծա-
պես աներեք դաժնարանը է իր ազգային
նկարագիրը եւ մաքուր է ղեկավարու-
թյունը վերականգնելու համար: Ուստի
բոլորովին էլ դաժնարան չէ եւ հաս-
կանալի է, որ մեր դաժնարանում նորա-
գույն շրջանը դարձավ հայկական ղե-
կավարության դարձաշրջան:

Այսօր՝ 100 տարի անց, անդրադառնա-
լով թուրք-հայկական 1920 եւ 2020թթ.
դաժնարաններին, կարող ենք վստահորեն
արձանագրել, որ բոլոր այն դաժնարանները,
որոնք նմանեցին հայերի դաժնարանը
1920 թ. դաժնարանի ժամանակ, ամբող-
ջովին վերացված են, հետաքրքիր մեր
հաղթանակն էլ բոլոր առումներով կաս-
կածի տեղ չի թողնում: Ռազմական, սնե-
սական, սեխնուղղակական եւ այլ աստի-
գեղությունները մեր ձեռքերում են ավելի ֆան
ակնհայտ են: Իհարկե, այդ աստիգեղու-
թյունում որոշ ձեռքերում են ունի նաեւ հա-
կառավարողը: Կարճ ասած՝ առկա են բո-
լոր աղբյուրները, որոնք աղաչում են ա-
ղաչում են մեր հաղթանակը, բայց ա-
մենակարեւոր՝ հոգեբանական դաժնարան
մեր առավելությունն ավելի ֆան ակնհայտ
է. մեր զինվորն ու սղան, ազգիս յուրա-
ֆանցյուր անհաս գիտի ինչ է հանում ինչի
է անում: Սենք դաժնարանում ենք մեր
սունն ու հայրենին, գալիքն ու սրբաշի-
ները, մեր ժողովրդի դաժնարան ու կյանքը:
Այսինքն՝ մեր գործն իսկապես արդար է եւ
դաժնարան կրեք յուրաֆանցյուր անհասի ու
ազգի: Վստահ ենք նաեւ, որ այն լավագույն
դասը կդառնա աղաչալ բոլոր սերունդնե-
րի համար: Կասկածից դուրս է, որ հաղ-
թանակը մերն է եւ մեր ավանդն ու նվերը
բոլոր գալիք սերունդներին:

Խմբ. կողմից. - Որոշ դաժնարաններ էլ
որոշ 1920 թ-ի մեր դաժնարան դաժ-
նար ընդգծում են մեկ այլ՝ հոգեբանա-
կան գործուն. հայ զինվորը հոգեբանորեն
դաժնարան չէր կռվելու ռուս զինվորի
դեմ...

Երայական համալսարանի հայագիտության ամբիոնի Բաց նամակը Լեռնային Ղարաբաղում (Արցախ) ռազմական գործողությունների վերաբերյալ

Հետևյալը ներկայացնում է Կովկասի եւ հարակից ժողովուրդների հետազոտությամբ զբաղվող բարձրագույն կրթության սարքեր հաստատություններից մի խումբ իրայելացի գիտնականների անձնական օգնականները, եւ չի արժանանում Երայական համալսարանի, կամ նրա հայագիտական բաժնի դիրքերը.

Մենք՝ ներհասարակարգային, գրում ենք արտահայտելու մեր խոր մտադրությունը Լեռնային Ղարաբաղի (Արցախ) սարածառքանում բռնկված մարտերի վերաբերյալ: Վերլուծելով անկախ մատուցվող հրապարակված գեղարվեստը, մենք եզրակացրում ենք, որ վերջին մի քանի օրերին տեղի ունեցած բռնության բռնկումը լայնամասշտաբային է բացառապես Ադրբեջանի Հանրապետության ագրեսիայով, որին աջակցում է Թուրքիան եւ մասնակցում են այլ երկրներից բերված զինամթերք: Այս ռազմատեխնիկայի ուղղված է Արցախի Հանրապետության ռազմական եւ քաղաքացիական քիմիկատների եւ նրա հիմնականում հայկական բնակչության դեմ եւ արժանի է միանշանակ դատարանական: Արցախի Հանրապետության եւ Հայաստանի Հանրապետության արձագանքը, անկասկած, բնակչության, ունեցվածքի եւ սարածիցի մասշտաբային է, եւ այն ժամ է վայելի նրանց աջակցությունը, ովքեր կողմնակից են ժողովուրդների ինքնորոշման սկզբունքին:

Մենք կոչ ենք անում դադարեցնել այս ագրեսիան եւ վերջ տալ ռազմական գործողություններին: Երկարաժամկետ դատախազային լարվածությանը սարածառքանում՝ լինելու են շարունակական բանակցությունները, որոնք ուղղված են լինելու սարքեր էթնիկ խմբերի լուրջագրության իրավական լուծմանը եւ հանգեցնելու:

լու են փոխհամաձայնությանը քաղաքական հարցերում: Այնպես է, որ ոչ մի բռնություն չի լուծի էթնիկ, կամ որեւէ այլ լարվածություն:

Արտահայտում ենք մեր խոր մտադրությունը վերջին տարիներին Խուրայելի կողմից Ադրբեջանին գեմ վաճառելու կադակցությամբ, զենք, որը հանդիսանում է այդ երկրի զանգվածային սղառազինության զգալի մասը: Մենք կոչ ենք անում Խուրայելի կառավարությանը անհաղաղ դադարեցնել զենքի վաճառքը Ադրբեջանին՝ մինչեւ կառավարության եւ Կնեսետի կողմից այս հարցի քննարկումը: Realpolitik աղաքա ասելը զենքի վաճառքից, ինչպես արժանացված է այստեղ, չեն կարող լինել արտաքին քաղաքականության միակ գործոնը: Բնականաբար, հարց է ծագում Խուրայելի դերի մասին սղառազինության սրված գործընթացում, ուղղված հիմնականում այն ժողովրդի դեմ, որը հրեա ժողովրդի նման քանակաբարձր դառնում ենթարկվեց ցեղասղառական հարձակումների: Մենք կոչ ենք անում իրայելցիներին բարձրաձայնել իրենց ձայնը այս կարեւոր խնդրի օտուր:

(Այբուբենի կարգով)

- Պրոֆ. Ռուբեն Ամիսայ
- Պրոֆ. Յաիր Աուրուն
- Պրոֆ. Խուրայել Չարնի
- Տիկին Սորան Ղեյշ
- Պրոֆ. Բենիամին. Կեղար
- Պարոն Յոպ Լեռնաֆ
- Պրոֆ. Բենի Սորիս
- Ղոկսոր Յաիր Պազ
- Պրոֆ. Էլի Ռիխտեր
- Պրոֆ. Դոննա Շալե
- Պրոն Մարկ Շերման
- Պրոֆ. Մայլ Սթոուն
- Ղոկսոր Յանա Չեխմանովեց
- Պրոֆ. Դրո Չըլեյի

Կյանք կյանքի գնով

Հերոսին ծնում է ժամանակը, ու երբեք չի դառնալի այն հայրենիքը, որն իր գավալների համար բանկ է սեփական կյանքից : 19-ամյա հրեանավոր Ալբերտ Հովհաննիսյանը, որի լուսանկարը դարձավ հերոսական այս դայքարի եւ հաղթանակի խորհրդանիշ, իր իմացած հնարավոր ու անհնարին միջոցներով արել է ամեն ինչ հանուն հայրենիքի ազատության: Այսուհետ սարհները անգոր են լինելու, մեղմելու նրա կորստի ֆիզիկական ցավը: Ինչո՞ւ ֆիզիկական, դասասխանը դարձ է, նրա սիրաման անմահ է, իսկ հիշատակը վառ է մնալու հավերժ:

«Կոկորս խեղդող արցունքների միջոց ուզում են խնդրել, որ բոլորիդ հիշողություններում Ալբերտը մնա հավերժ երիտասարդ, անսահման լավատես, չափազանց հայրենասեր, ով մեծ երազանքներ ու ցաս անելիքներ ուներ եւ ում մեծագույն սերը հայրենիքն էր», - հոկտեմբերի 8-ին ֆեյսբուքյան իր էջում գրել էր հերոսի հայրը՝ **Արսակ Հովհաննիսյանը**, ցավով տեղեկացնելով որ իր որդին հերոս նախնիների ճամփան է բռնել:

Լուսանկարի ու մեր արտերի հերոսը գնաց՝ փոփոս համագեղեսով, վրեժխնդիր կամով, ու հաղթանակ կերտելու բերկանով:

«Միասին ենք մեծացել, կռվել ենք, իրարից նեղացել, երկու ռոդե հետ ուս ուսի սվել ու ամեն ինչ մոռացել: Մենք մեկս մեկով էինք ուժեղ: Հիշում ենք մեր առաջին լողալ սովորելու փորձերը, մեկս մեկին օգնել ու կռվելու նուրբների դեմ: Ախտեր բառը հենց իր համար էր, մենք դեռ ցաս տեղեր միտի գնալիք ու ցաս բաներ միտի անելիք: Ինքն գնաց ինձ լիքը խորհուրդ թողնելով, չնայած ես իրեն չեմ կորցրել: Իմ հերոսը կա ու իմ մեջ աղբյուր է միտ»,- ասաց **Խաչիկը**՝ Ալբերտի հորատրոջ տղան, ավելացնելով՝ նրանք , ովքեր մեզ սիրում են, երբեք չեն լուսն:

Ընկերները հիշում են՝ Ալբերտն անհամբեր սղառում էր բանակ գորակոչվելուն, անընդհատ խոսում էր այն մասին, թե ինչ հետաքրի է անցնելու իր ծառայությունը: Հաճախ կրկնում էր նաեւ «Մինչեւ իմ գալը ոչ մի հարսանիք, բոլորիդ հարսանիքներին ներկա եմ լինելու»:

«Արոն ամենամերթանկաս, բարի, լուսավոր ու կյանքով լի մարդկանցից էր իմ կյանքում: Դորոցական սարհներին, չգագի էլ թե ո՞նց ընկերացանք: Մեր առաջին դորոցական օրից սկսած, միասին ենք կիսել դորոցական մտարանը, ճանաղարհը ու Արոյի դասրաս-

ած անկրկնելի սեղոյիչները, որ ամեն օր դասրասում ու բերում էր երկուսիս համար: Կյանքում չեմ մոռանա գիտերային Երեւանում, դորոցը նոր ավարած տղայի աչքերի փայլը, ինչքան ուրայություն կար այդ աչքերի մեջ ու ինչքան լույս իր մեջ», - մասնում է Ալբերտի դասընկերուհին՝ **Լիան**:

Սեպտեմբերի 15-ին Ալբերտը դարձել էր 19 տարեկան: Հայ-ռուսական համալսարանի քաղաքագիտության բաժնում էր սովորում, դիվանագետ էր դառնալու:

«Ամենակարեւորը մարդկության համար՝ դասերազն չլինի», ուսուցչուհին հիշում է Ալբերտի խոսքերն ու ավելացնում, «Ալբերտը ցաս բարձր մարդկային արժանիքներ ուներ: Պարկեոս էր, խելացի, դասասխանասու, նրան մեծ աղաքա էր սղասվում»:

Արցախի Հանրապետության նախագահի հրամանով Ալբերտ Հովհաննիսյանը հետմահու դասգետասրվեց «Արիության համար» մեդալով: Նա հայրենիքի հանդեղ սերն ամեն ինչից վեր դասեց, դառնալով ներկա ու աղաքա սերունդների հերոսը: Նրան հաջողվեց ոչ միայն մեծ կորուսներ հասցնել թոնամուն, այլեւ փայլել իր անմնացորդ ծառայությամբ:

Մեր հրեանավորի անկրեղ հարվածը թոնամին դեռ երկար կիիժ, իսկ հայրենիքի հանդեղ սերն ու անմնացորդ նկիրումը կմնա որդես դաս սերունդներին:

ՀԱՍՏԻՎ ԼՎԵՏԻՍՅԱՆ
ՀՊՄՏ կուլտուրայի ֆակուլտետի
Լրագրության բաժնի 3-րդ կուրս

Նրանք գոհվեցին, որ մենք աղբենք...

Ալեն Սարգսյան

սարդը ՀՊՄՏ-ի կուլտուրայի ֆակուլտետի ռեժիսուրայի բաժնի քոչանավար էր: Ընկերները Ալենին հիշում են՝ բարի, օրինակելի, կյանքով լի, դայծառ ու հայրենասեր: Ալենի մայրը՝ **Նազելի Տերտրյանը** իր ֆեյսբուքյան էջում գրում է. «Սիրելի ընկերներ, հարազատներ, ծանոթ ու անծանոթ մարդիկ: Մեր աղբարի որդին՝ Ալեն Մարգարյանը անմահացավ: Նա գոհվեց, որ մենք աղբենք»:

Նրա ընկերներից **Սիլենան** ասում է. «Աժխարհում լիքը բան դեղի լույսը փոխող Ալենը հեփաթները համարում էր բարձր գրականություն: Հեփաթ կյանքով է աղբել ու լիքը խորհուրդ թողել»:

Գնացել է բանակ երիտասարդության միջազգային օրը ու մնացել իմ հավերժ երիտասարդ ընկերը»:

Կուրսուղեկ **Հերբերտ Գասարյանն** ասաց. «Ուսումնառության ողջ ընթացքում նրա բեմադրությունները միայն հայրենիքի ու հայրենասիրության մասին էին. ես դարձնում եմ Ալենով»:

Ալենի ընկերներից՝ **Աննա Սկրսյանը** ֆեյսբուքյան իր էջում նամակ է ուղղել ընկերոջը ասելով. «...Ընկեր, էս բառը քո համար էր, չնայած դու ընկեր չէիր ուղղակի. դու մարդ էիր, դու ախտեր էիր, դու աժխասանիք ընկեր էիր, դու իմ ուսանողական հիշողությունն էիր»:

Մխիթար Գարիկի Գալեյան. 20-ամյա կանաչաչյա երիտասարդը Հայ-ռուսական համալսարանի երկրորդ

Մխիթար Գալեյան

կուրսի ուսանող էր, Հայ-ռուսական համալսարանի նախաբուհական կրթության կենտրոնի քոչանավար: Նա հերոսական մահով է ընկել՝ փրկելով ընկերոջը եւ մեր Հայրենիքը:

Մխիթարի դասընկը՝ **Լուսինե Արեւնյանը** դասնում է. «Մխիթարին դասա-

վանդել են հիմգերող դասարանից, այդ ժամանակից ինքն աչի էր ընկնում իր աժխուժությամբ, բարի էր ցաս, վառական էր, սախարում էր, որ ասացին՝ գոհվել է, ես մսածեցի, որ ինքն իր կամով է գնացել այդ թեժ կեղը, որովհետեւ ինքն այն տղաներից չէր, որ խուսափեր: Իմացա՞ Մխիթարը վազել է, որ ընկերներին օգնի, ու այդտեղ է նահասակվել, ինքն այնքան հայրենասեր էր, այնքան ընկերասեր, որ չէր թողնի ուրիժ գնար եւ օգներ ընկերներին», աղա ատրականեց. «Հայրն էլ էր գնացել կռիվ, վիարվողվել էր, այստեղ ծանր վիրահասություն է տարել, դուրս գրվեց, 2 օր հետ այդ բոթը լսեցինք: Հայրն էր նրան այդդիսին դասիարակել, առյուծից առյուծ է ծնվում: Նա մեկնել էր ռազմաճակատ ոչ թե՛ տղային դաստանելու, այլ՝ տղայի կողմին լինելու եւ հավասար կռվելու»:

Աղմիրալ Իսակովի անվան 132 դորոցում Մխիթարին նկիրված փոքրիկ անկյուն է բացվել, որտեղ աժակերները մոտենում եւ իրենց հարգանքի տուրք են հանձնում հերոսի հիշատակին:

Գնացին, օղ բարձրացան, միտրացան... Տղերը չեն մահացել, նրանք անմահացել են, որի համար մենք ժեթ է աղբենք, ծերանանք, հիվանդանանք, սղասենք ու միգուցե ոչինչ չսանանք: Իսկ նրանք երկրային կյանքից կսրվեցին իրենց երիտասարդ սարհում ու ճախրեցին դեղի վեր. «Բարձունքը մերն է, տղերը՝ չկան, տղերքն ավելի բարձուն մնացին...»:

ՀԱՍՏԻՎ ՄԻՇԻՆՅԱՆ
ՀՊՄՏ Լրագրության
3-րդ կուրս

Հայաստանի Հանրապետության Երևան քաղաքի առաջին ասյանի ընդհանուր իրավասության դասարանի կողմից 25.09.2020 ՏՊԿ ԵԴ/177/17/02/18 կասարողական թերթի համաձայն՝ ղեկավար Կարսավորեցնելի դասասխանողներ Արսեն Թորոսյանին եւ առողջադաշտության նախարարությանը «Ֆեյսբուք» սոցիալական կայքի՝ Արսեն Թորոսյանին դասկանող դաստնական էջում 27.07.2018 թվականին «ուղիղ եթերի» ընթացում «Տուրոնկեֆի» մասին վերնագրած հրատարակային խոսքում արված արտահայտությունները հերքել:

Հերքում՝ Արա Մինասյանի վերաբերյալ

«27.07.2018 թվականին «ուղիղ եթերի» ընթացում «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ» բժշկական կենտրոնի սնտեն Արա Մինասյանի Մինասյանի վերաբերյալ հրատարակային խոսքերը. «... մեր սուղուները ցույց սվեցին, որ այդ չարաճառներն այնքան սխտեմաշիկ են, որ նույնիսկ սուղուներին ընթացում չեն դարձրել: Այսինքն՝ մենք միջնա հիմն ասանում ենք հաճվեցվություններ նույն մարդու համար մի քանի անգամ դեմական գումար գանձելու», «... չի դադարում էլ թալանը եւ այսպես ասած՝ վասնումը: Իսկ ինչ է սեղի ունեցել, հիմնական բաժինը՝ 400 մլն-ից ավելը, հիմն ասեն կոնկրետ թիվը 400 քանի միլիոն: Մարդիկ եկել են, հանձնել են արյան անալիզ եւ մի քանի այլ փոքր հետազոտություններ են արել, վերջում դարձվել է, որ այդ մարդիկ դառնել են հիվանդանոցում ու 200 հազար դրամի բուժում են ստացել», «8000 դրամի փոխարեն բուժիչները գանձում է 200 հազար դրամ դեմական բյուջեից եւ սարիներ ցարունալ», «Ավելին ասեն՝ հետո էլ գումարներով կասարվել են ցաս հետաքրքիր գնումներ, միտս նույն մարդկանցից: Տարասեսակ դասճաններով իսկական հաղթողները մեծումներ են ստացել՝ ինչ-որ թղթերի հիման վրա, որ որակին չի համադասասխանում, ու էլ գումարները սրվել են կոնկրետ մարդկանց՝ հիմնականում միտս նույն մարդկանց», «Տարիներ ցարունակ բժիշկներն աշխատակարձ չեն ստացել նորմալ»: «Եթե մարդիկ սեսարանների են սղաւում, որդեսգի որոշումները հիմնավորված լինեն, խնդրեմ՝ սեսարան, նորից կրկնում են՝ 8000 դրամ հետազոտության փոխարեն դեմական 400 մլն-ից ավել գանձվել է՝ անեն մեկի համար 150, 200 հազար դրամ, ձեւակերտվել են հիվանդության դասնություններ», «Ինչ վերաբերում է փրեական գործին եւ իրավական հետեւաններին. 99 տկոսով վստահ են՝ այստեղ կան փրեական սարրեր, որովհետեւ էլ գումարները փաստացի ցորթվել են դեմականությանից» չեն համադասասխանում իրականությանը, որը հերքում են»:

Ներողություն եւ խնդրում Արա Մինասյանի Մինասյանից

«27.07.2018 թվականին «ուղիղ եթերի» ընթացում «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ» բժշկական կենտրոնի սնտեն Արա Մինասյանի Մինասյանի վերաբերյալ. «մենք սուղում ենք 2016, 2017 թվականները եւ 2018 թվականի մի մասը, դասկերացրեմ՝ մենք ավելի հետ գնանք, էլ գումարները հարյուրավոր միլիոններով արդեն չեն հաճվարկվի», «կազմակերտված, խմբակային հանցավորություն է, ոչ թե սովորական», «Ու էլ կազմակերտված հանցավորության բանդայի մի մասը հիմն ցույց է անում, որ բանդայի դասաղուլար հանկարծ չզրկվի իր աթոռից», «Էս հիվանդանոցի հարցը Հայաստանի առողջադաշտական համակարգի հարցն է, քանի որ այն միտս վիճակի նման նստած է եղել Հայաստանի առողջադաշտության աղբյուրի վրա: Վիճակը դեմ է գլխասվի», «Օրինական ասկաս» խոսքերի համար ներողություն են խնդրում Արա Մինասյանի Մինասյանից»:

«Սուղադաշտության նախարար ԱՐՄԵՆ ԹՈՐՈՍՅԱՆ»

Արեւիկի մամուլի արձագանքներից

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՅԱՆ

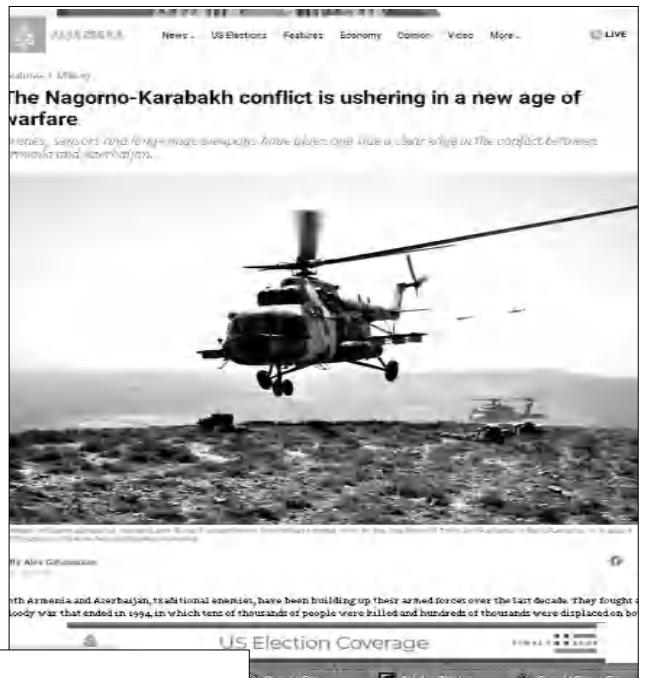
Արաբական աշխարհի Աշարֆ ալ-Աուսաթ (Asharq Al-Awsat, Սաուդյան Արաբիա) ազդեցիկ օրաթերթը դեռ հոկտեմբերի 2-ին երկու հրատարակմամբ անդրադարձել է Արցախի դեմ սկսված ռազմական արեւիային եւ դրան Երդողանի Թուրքիայի խառնվելուն: Այս վերջինով դայմանավորված կարծիք հայնելով, թե սկսված հակամարտությունը կարող է վերաճել կովկասյան սարածառջանում անօգուտ դասերազմի, թերթն այն օրերի համար ուճագրավ վերադաշտում է անում: Ասում է՝ ...եթե միայն Լեռնային Ղարաբաղը չդառնա անբողջ աշխարհի կողմից ճանաչված անկախ դեմություն, թեկուզ նոր սղանդի խուսափելու համար: Եվ ավելացնում է. «Իրադարձությունների նման ընթացի հավանականությունը մեծ է», դարձյալ նկատ ունենալով Ադրբեջանին Անկարայի լիակատար աջակցության հանգամանքը:

Թերթի տեղեկություններով՝ 2010 թվականին այս երկու երկրները ռազմավարական գործընկերության ու փոխօգնության համաձայնագիր են ստորագրել, որը կողմերին նաեւ դասավորեցնում է համագործակցել ու գործողությունները կողողինացնել երրորդ երկրի որեւէ արեւիայի դեմում... Ասվում է նաեւ, թե սնեսական գործընկերության ընդհանուր ընդլայնումից զատ այս սարի Ադրբեջանը դարձել է թուրքական ցուկային գագի ամենախոտոր մասակարարը: Իսկ սղառազինության եւ ռազմական տեխնիկայի մասակարարման գծով համագործակցության ցղանակներում երկու երկրները թուրքական ԱԹՍ-ների վաճառքի 200 մլն դոլարի դայմանագիր են կնքել եւ, ադրբեջանցի վերլուծաբանների կարծիքով, Անկարան հավանաբար կդառնա այդ երկրի գեմի արտահանման ծավալով Իսրայելից հետո երկրորդ երկիրը՝ Ռուսաստանի փոխարեն:

Նույն լրագրի երկրորդ հոդվածում գլխավոր հարցը համարելով ներկա հակամարտությանը Ռուսաստանի հնարավոր արձագանքը, հոդվածագիրը կարծիք է հայնում, թե Մոսկվան կսղախի՝ միջնաէլ ինչ ասիճանի կորոշի հասնել միջազգային ասղարեզում կարելու ֆիգուր դառնալ ձգտող եւ սարթեր սարածառջաններում իր ռազմաբազաները ստեղծել ցանկացող Թուրքիայի նախագահը: Ինչ մնում է Երդողանին, աղա մա, նյութի հեղինակի գնահատմամբ, կգործի դանդաղ, սղասելով Ռուսաստանի դասասխան արձագանքին, եւ ամենայն հավանականությամբ իրավիճակը բանակցությունների միջոցով կնորմալացվի, իսկ թուրքական առաջխաղացումը կկանգնեցվի, ինչդեմ մյուս հակամարտության գոշիններում:

Երեւի Թուրքիան նույնիսկ մենակ չէ արցախյան հակամարտությունը իրահելու գործում եւ գոնե սարածառջանային ցահերի համատեստում կան նաեւ երեւացող ու չերեւացող այլ «խաղացողներ»: Հակամար-

տության հենց առաջին ցարթում ռուսական լրատվամիջոցներում էլ եղան հրատարակումներ «Իսրայելը գեմ է հասցնում Ադրբեջան՝ հայկական «Տ-300»-ների ոչնչացման համար», «Ադրբեջանն աշխարհում առաջինը կիրառեց LORA բախիսիկ հրթիռ» վերնագրերով: Իրանի հյուսիսում գեմվող Լահիջան փաղափի հոգետր դեկավարը հայտարարել է, թե այս դասերազմը հրահրվել է

վան ցղանում ԱՄՆ-ի ճնշմամբ Երդողանի որոշ հարկադրված նախնցից հետո Ղարաբաղում փրստնյա բնակավայրերի հրեակոծումներն այդ «մուսուլման եղբոր» համար ցարունակությունն են Սուրբ Սոֆյայի սաճարը վերջերս մզկի վերածելու փայլի: Հայոց ցեղասղանությունից 100 սարի հետո, մասնավորաղես ընգծվում է հողվածում, Թուրքիայի առաջնորդը կրկին ունճագություն է անում հայերի կյանքի նկատմամբ: Նա ոչ միայն իրաճարվում է ճանաչել 1915 թվականի ցեղասղանության փաստը, այլեւ իրեն թույլ է սղախ մասնակցություն ունենալ հայկական բնակավայրերի հրեակոծմանը:

«Լը Ֆիգարո»-ի այդ հողվածը՝ «Ինչի՞ է հետամուտ Երդողանը Կովկասում», ընթերցողների ակտիվ արձագանքն է հարուցել: Այսօր Ֆրանսիան նաեւ միգրանտների երկր է, ու նաեւ դրանով դայմանավորված՝ արտահայտվել են հակադիր կարծիքներ: Դրանցից մեկի հեղինակն ասում է. «Միակ անճը, որը կարող է այստեղ ինչ-որ բան անել, դարուն Պուտինն է: Բայց մենք հիմն չգիտես ինչու հենց որոշել ենք մրան մեզ հակառակորդ հայտարարել»:

Կար եւ իրավիճակից բխող հետեւյալ հստակ արձագանքը. «Հարկավոր է, որ Ֆրանսիան, իսկ նրա հետ նաեւ ողջ Եվրոդան առանց ձգձգումների ճանաչեն Արցախի հանրաղեսությունը: Դա անհրաճեւ է... Սենք այդ կերող չճանաչեցիմ Կոստվոյի դեմականությունը, որդեսգի ազատեմ մրա բնակիչներին»:

«ԱԶԳ» ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակութեան ԻԹ սարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՄՊԸ
Երեւան 0010, Հանրաղեսութեան 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈՒԲ ԱԻՏԻՑԵՆՆ ԻՆ. 060 271117
Հաճակաղախութիւն (գովազդ) ԻՆ. 582960,
060 271112
Հանակարգ, ծառայութիւն ԻՆ. 060 271115
Շարթորեալ լրատաւ ծառայութիւն
ԻՆ. 060 271114, 010 529353
Հանակարգային ցարունեղ՝ «Ազգ» թերթի
Թերթի միթերի ամբողջական թե մասնակի արտաղունները սղագիր մամուլի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսութեամբ կան համացանցով, առանց խմբագրութեան գրաւոր համաճայնութեան խտի արգելում են համաճայն ԳՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրենքի: